

Pred uporabo električnega brivnika

Floid electric pre shave,
ki pripravi kožo za britje.

... po britju

Floid after shave

s Haugrolom, ki kožo dezinficira in jo osvežuje.

floid

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

Leto V
ŠT. 37
19. IX. 1967

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Besede in dejanja

● **Leninovo mnenje**

Znano je Leninovo mnenje, da so socializem, potem ko zmaga, najbolj nevarni birokrati in komunisti. To velja še posebno za nas, ker je pri nas samoupravni in demokratični socializem sprejel skoraj vse ljudstvo. Res se obzira na nasprotiki socializmu, toda ti postanejo nevarni tedaj, ko birokrati in komunisti s svojim delom, ravnanjem in odnosom ustvarjajo možnosti za njihovo delovanje.

Komunist — 8. IX. 1967

● **Zlata jama na pokopališču**

Organi občinske skupščine v Novem mestu so nas pred dnevi opozorili na kolektiv novomeške Zavoda za upravo pokopališč, kjer so si trije zaposleni letos od aprila do avgusta dali izplačati 5.226.331 S-din neto osebnih dohodkov za svoje delo. Na enega zaposlenega pride torej povprečni mesečni dohodek 348.422 S-din ali na primer konkretno za mesec junij 1967, ko izkazujejo plačilne liste takele vsote: Jože Panjan 664.897 S-din, Ruža Smalc 679.363 S-din in Albin Kozlevčar 331.131 S-din (osnovna plača, dobiček v juniju 1967, dobiček v prvem polletju 1967 in nadurne deleže v juniju 1967). Ker te številke ne zadevajo samo čiste vesti omenjenih treh uslužbencev, pač pa toliko bolj nevzdržno delstvo, da so jim naši predpisi omogočili tako lepo samoupravljanje, je primer pač vreden, da zanj zve tudi širša javnost!

Dolenjski list — 7. IX. 1967

● **Tihotapci so se preselili...**

Carinski in devizni prekrški so se na območnem prehodu Gradina pri Dimitrogradu v avgustu tako pomnožili, da se zdi, da postaja ta prehod čedalje bolj glavna smer domačih tihotapcev, ki so se iz italijanskih mest preselili v Sofijo in Istanbul. Osebnih preiskave v avgustu so pokazale, da precej Jugoslovancev odnaša v LR Bolgarijo in Turčijo nepriljavljeno tujo valuto.

Delo — 9. IX. 1967

● **Zašli so v slepo ulico**

Podatki o graditvi stanovanj v prvem letošnjem polletju so še vedno zelo zaskrbljujoči. V vsej državi je bilo lani zgrajenih 48.000 stanovanj, od tega 14.000 v družbenem sektorju. Če presojamo po tem in po številu stanovanj, ki jih še gradijo, potem lahko že sedaj s gotovostjo ugotovimo, da bo glede graditve stanovanj letošnje leto mnogo slabše od lanskega, a tako bo najverjetneje tudi leto 1968. Pri vsem tem pa se cene vrtoglavo dvigajo in se danes gibljejo okoli 200.000 S-din za kvadratni meter, tako da je stanova-

Iz govora Janeza Vipotnika, nekdanjega komisarja Cankarjeve brigade in sedanjega predsednika republiške konference SZDL, na proslavi Cankarjeve brigade v Ljubljani

Poravnani dolgi do naroda in revolucije

»Cankarjevci ga bomo poravnali tudi do velikega pisatelja, po katerem je dobila brigada ime, do Ivana Cankarja, ki je za svoja najboljša dela črpal vitalnost in moč iz ljudstva in ustvarjal razpoloženje za revolucijo.«

Cankarjeva brigada je bila ustanovljena sredi italijanske ofenzije, ko je fašistični okupator z mogočnimi silami hotel zatreti ne le akcijo, marveč tudi misel na svobodo. V kroniki Cankarjeve brigade, ki je bila od svoje ustanovitve pa vse do osvoboditve sredi neprestanega boja, se vrstijo imena krajev, opletana z junaštvom in žrtvami, z zmagami in izgubami ljudi: Suhor, Temeniška dolina, Primskovo, Vivodina, Pleterje, Čatež, Jelenov žleb, Cerklje, Sela-Sumberk, Ilova gora, Trebnje, Ig, Štampetov most, Bela krajina, Suha krajina, Občina, obrežja Kolpe, Kočevje, Ribnica, Velike Lašče, Grosuplje in končno Ljubljana, imena teh krajev se kakor svetle stopnice dvigajo h končnemu cilju, k svobodi. Zagrizeni boji partizanov Cankarjeve brigade pa tudi drugih borcev narodnoosvobodilne borbe in vseh patriotov, ki jim je bila svoboda in lepša bodočnost prva zapoved, zagrizeni boji z mnogo številnejšim sovražnikom pretresljivo pričajo o odločni volji na robu obupa živčnega naroda, da raje umre, kot da bi hlapčeval tujcu.

področja naše dežele, velja tudi za Belo krajino, da je namreč partizanska vojska zrasla iz ljudstva in z ljudstvom delila svojo usodo, dobro in zlo. Partizani smo ves čas narodnoosvobodilne vojne štelu Belo krajino za izjemno področje. Kadar koli smo si za časa vojne v svojih skromnih željah predstavljali srečo in zadovoljstvo, je bila ta sreča in to zadovoljstvo povezano s predstavo o Beli krajini, o njenih ljudeh odprti rok in vedrega srca. Zato nas vse navdaja ponos, da se tudi Bela krajina počasi, toda nezadržno, tukaj bolj, tam manj, razvija, postaja gospodarski, družbeni in politični činitelj, in da delovni ljudje razumejo osnovno vodilo socialistične družbe, da je namreč vsak uspeh, razvoj in napredek odvisen od zagona, požrtvovalnosti in dela lastnih rok.

Osvobodilni boj je uspel, tako da smo Slovenci samostojen narod, strnjen z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije v socialistično skupnost. Delež v veliki vojni, in revolucionarna poveljna pot, ki vse bolj uveljavlja človekovo osebnost, njegovo delo, njegove dolžnosti in

družbenega ugleda borcev zmanjšuje istočasno vrednost vse naše revolucije.

Mnogo materialnih, zdravstvenih, invalidskih, stanovanjskih, socialnih in drugih vprašanj borcev je bilo rešenih v povojnem obdobju, toda tu in tam je še vedno kaj odprtega. Krepitev blaginje, na kateri slovi družbeni razvoj, pa tudi splošen dvig standarda ljudi nam nalaga dolžnost, da obstoječe pravice borcev ohranimo in v pogojih sodobnih družbenih procesov tudi uveljavimo.

Narodnoosvobodilni boj je neprestano privzemal ideje socializma in se spreminjal v socialistično revolucijo, in to je priložilo vedno novih sil borbenim množicam. Cilj narodnoosvobodilnega boja je bil izgon sovražnika in hkrati ustvaritev nove, socialistične družbe. Zato nekdanji borci ne bi ostali zvesti svojim načelom, zaradi katerih so odšli v boj, če se ne bi, seveda po svojih zmožnostih, in zdravstvenih sposobnostih, z enako požrtvovalnostjo kot nekoč bojevali danes za uresničevanje socialističnih ciljev.

Družbeno angažiranje borcev in s tem nadaljevanje njihove nemajmne samozvestne poti, ki se je pričela v vojni vihri in ki je nikakor ne gre pozabljati, mora biti še naprej nenadomestljiv družbeni kapital.

Tako bo do kraja poravnani dolgi do naroda in revolucije, mi Cankarjevci ga bomo poravnali tudi do velikega pisatelja, po katerem je dobila brigada ime, do Ivana Cankarja, ki je za svoja najboljša dela črpal vitalnost in moč iz ljudstva in ustvarjal razpoloženje za revolucijo.

Šerčerjevci so se zbrali v Slovenjem Gradcu

Preteklo nedeljo so se v vrsti proslav ob petindvajsetletnici ustanovitve prvih štirih slovenskih brigad zbrali na letališču slovenjgraškega aerokluba v Turški vasi preživeli borci 2. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade, ki nosi ime po narodnem heroju Ljubomiru Šerčerju.

Zbralo se jih je nekaj nad 700, prišel je tudi nekdanji komandant 2. bataljona John Denvir-Frenk, ki je v Sloveniji na obisku. Goste je najprej pozdravil predsednik občinske skupščine Slovenj Gradec Ivo Cerče. Za njim je govoril prvi komandant brigade Bojan Polak-Stjenka, delegacija pa je odnesla venec na partizansko pokopališče v Šmiklavžu.

Zatem je šerčerjeve pregleдал prvi komandant NOV in POS, predsednik republiškega odbora ZZB, Franc Leskošek-Luka. Nato je govoril o pomenu letošnjih proslav, ko slavimo petdesetletnico oktobrske revolucije, 30-letnico KPS in 25-letnico ustanovitve prvih štirih slovenskih brigad. Razen tega je govoril tudi o začetkih NOB in o pohodu 14. divizije na Štajersko ter o njeni veliki vlogi za razmah osvobodilnega gibanja. V drugem delu govora je je omenil delitev sveta na revno in bogato polovico, na po-

rast socialističnih sil in o tem, kako imperialisti hočejo na vsak način, tudi z grožnjo nove vojne, obdržati bogastvo in privilegiran položaj. Po vsem svetu se bije boj med naprednimi in reakcionarnimi silami, nekeje z orožjem, nekeje pa z drugimi sredstvi. Zato mora tudi naša država veliko dati za obrambo.

Po slavnostnem delu proslave je sledil kulturni spored, ki so ga pripravili učenci osnovne šole heroja Vrnčca iz Slovenj Gradca. Sodelovala je tudi mariborska godba na pihala in godba tovarne meril.

Po tem pa se je razvilo partizansko slavlje, ki se je podaljšalo v pozno popoldne in večer.

nje nedostopno za veliko večino tistih, ki ga nimajo. Na kratko rečeno, graditve stanovanj je začela v slepo ulico, iz katere bo težko naša izhod.

Borba — 9. IX. 1967

● Raztreseni dinarji

Računajo, da je sedaj raztresenih po delovnih organizacijah, stanovanjskih podjetjih in bankah v Makedoniji kakih trideset milijard S-din, zbranih za nova stanovanja. Ta sredstva se uporabljajo kot na kakem filmu, ki se zaradi napake, vrti — nazaj. Namesto da bi jih uporabljali, se ta sredstva večajo. Nekako sredi leta letos jih je bilo dva in polkrat toliko kot ob koncu lanskega leta.

Borba — 14. IX. 1967

delo. Bojijo se obiska pri zdravniku, ker je to združeno s stroški in zato tudi zamenjajo svoje zdravje. Razumemo prav dobro smisel in potrebo naše gospodarske reforme, ker se zavedajo, da je do tega moralo priti, ne morejo pa razumeti, da ni mogoče najti nekih možnosti, da bi jih vsaj delno izenačili z zaposlenimi borci.

Razumemo, da spričo težkih gospodarskih razmer tudi skladi, za-

Mnenje občana

Pod gornjim naslovom je bil v št. 31 TV15 objavljen članek tov. Oskarja Brešana-Orla o upokojenih borcih, ki so v neenakem položaju s še zaposlenimi.

Tov. Zorko pa načenja v št. 35 TV15 vprašanje plačevanja zdravstvenih storitev, ker je treba pripisati v težak položaj ljudi, ki so se z vso predanostjo borili za boljšo prihodnost nas vseh, posebno še za naše nove rodove?

Če se ozremo nazaj na vojna in povojna leta, bomo videli, kako so ravno borci, intermancij in izseljenici prvi krupko prijeli za delo pri obnovi naše porušene domovine. Nikdo ni vprašal za plačilo, ker so se zavedali, da bodo le s požrtvoval-

ševine, gradili razne komunalne pravne in sodelovali pri nestetih prostovoljnih akcijah. Vedno so bili prvi pri delu. Koliko je bilo v letih, ko smo najbolj potrebovali idealnih in požrtvovalnih ljudi, naprejenega prostovoljnega dela, pa pričajo nekateri dokumenti o teh delih. Največ priznanj za ta dela so dobili prav ti ljudje.

Danes se pa čudijo dokaj zapostavljene, posebno tisti, ki so se ostareli in nezmožni za pridobitno

vođov za socialno zavarovanje ne dosega takih dohodkov, ki bi krili večje izdatke, vendar so mnenja, da bi se z malo dobre volje dalo tudi to urediti.

Danes se nam mašuje, ker smo prejel zajemali s preveliko žlico, nismo se zavedali, da iz sklade zajamemo lahko le toliko, kolikor damo vanjo. Nekateri so to izražali in to po navadi tisti, ki so kar malo prispevali k zboljšanju naših življenjskih razmer.

S. S.

Jubilej Istre in Slovenskega Primorja

Dvajset let je preteklo od 15. septembra 1947, ko se je Slovensko Primorje z Istro združilo z matično domovino.

Ta državniški akt je sledil dolgoletnemu boju, ki se je začel kmalu potem, ko je po I. svetovni vojni Italija kot nagrado za udeležbo v vojni na strani Antante dobila ozemlje, naseljeno s Slovenci in Hrvati. Z ognjem in mečem je skušal fašistični režim spremeniti narodnostni sestav prebivalstva. Nad 100.000 Slovencev in Hrvatov je moralo zapustiti svoje domove in si poiskati zatočišče v Jugoslaviji ali v drugih državah Evrope in Amerike. Več tisoč so jih fašistična sodišča obsodila na dolgoletno ječo, druge so mobilizirali v svojo vojsko in jih poglali na afriško celino v boj za imperialistične koristi. Tako enotno kot le redkokdaj in redkokje so Primorci in Istrani dočakali leto 1941 in se množično vključili v NOB jugoslovanskih narodov. Spet so padli tisoči, vojna se je končala z zmago nad fašizmom, sile mednarodnega imperalizma pa še vedno niso hotele izpustiti iz rok svojega plena. Nastopila je nova etapa osvobodilnega boja Primorcev in Istranov, boj za priključitev domovini. Ob njihovi borbenosti in enotnosti so se razbile nove nakane, padle pa so tudi nove žrtve, res ne več tako številne, toda kljub temu boleče.

Končno je prišla zmaga in z njo izpolnitev dolgoletnih želja: Primorje in Istra sta se združila z Jugoslavijo.

Nas, partizane Cankarjeve brigade, kakor tudi borce drugih enot narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov in vse patriote, ki so sodelovali v tveгани igri za zmago, bodri izredna zavest, da smo postavili temelje za občestvo, v katerem danes živimo.

Za to občestvo smo plačali visoko ceno. Mnogo dragih znancev in zvestih prijateljev je darovalo svoje življenje. Njihova smrt je pustila za seboj globoke vrzeli v bataljoni naše brigade. Ko proslavljamo petindvajsetletnico njene ustanovitve, nas spomin nanje živo povezuje in zavezuje. Naj nam bo zdaj, ko je beseda o njih, naša misel še posebno čista in svetla, kakor je bila čista in svetla njihova žrtve.

Naš praznični dan proslavljamo v srcu Bele krajine, v bližini mesta, kjer je bila ustanovljena Cankarjeva brigada. V njej je živelo mnogo belokranjskih fantov in deklet. Zato delovni ljudje Bele krajine upravičeno štejejo Cankarjevo za svojo brigado. Toda tudi obratno, kar velja za mnoga

njegove pravice, uveljavlja pa tudi načela aktivnega sodelovanja z vsemi narodi in državami sveta, ki so dobre volje, nam je zagotovilo, da se naš glas v zboru narodov sliši enakopravno in enakovredno.

Partizani in vse svobodoljubne sile pri nas smo doprinesli najbolj tehten delež h graditvi naše samoupravljaljske družbe. Ta delež je izreden ne le kar zadeva oblikovanje temeljev nove družbene ureditve, ampak je partizanstvo razkrivalo najbolj skrite človeške vrednote, plemenitost in sploh notranjo veličino človeka. Prijateljstvo in tovarništvo se je razvilo do najvišjega zvena te besede, ljudje so bili pripravljeni žrtvovati življenje za drugega. Notranjost človeka je dobivala nove razsežnosti v odnosu do sočloveka, do ljudi, do naroda, do mednarodne solidarnosti. Vedeli smo, da bodo moralne prvine partizanstva postale zakon nove družbe. Zato nič ne more zmanjšati deleža in moralnopolitičnega kapitala borcev. Vsak poizkus zmanjševanja vloge in

Novotny v Jugoslaviji. — Na povabilo predsednika SFRJ Josipa Broza Tita se je predsednik CSSR Antonin Novotny mudil na petdnevem prijateljskem obisku v Jugoslaviji. Med obiskom so med predsednikoma potekali pristrni pogovori. Predsednik Novotny je odločno podprl jugoslovanska prizadevanja za rešitev krize na Srednjem vzhodu.

Nikezić pri de Murvillu. — Državni sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić je vrnil obisk svojemu lanskemu gostu francoskemu zunanjemu ministru Couve de Murvillu. Nikezić je sprejel tudi predsednik de Gaulle, katerega je jugoslovanski minister za zunanje zadeve v imenu predsednika republike povabil, naj obišče Jugoslavijo. De Gaulle bo prišel takoj, ko bo utegnil.

ZIS o mednarodnih vprašanjih. — Zvezni izvršni svet je razpravljal o aktualnih mednarodnih vprašanjih in sprejel tudi več sklepov s področja gospodarstva in notranje politike. Ocenil je, da so sporocila predsednika republike in izmenjava mišljenja jugoslovanske vlade z vladami velikega števila držav nalegala na širok odmev v svetu pri iskanju rešitve krize na Srednjem vzhodu.

De Gaulle je obiskal Poljsko. — Na tiskovni konferenci o šestdnevem obisku francoskega predsednika de Gaulle na Poljskem so predstavniki Francije in Poljske izjavili, da sta obe strani zadovoljni z obiskom. Na pogovorih sta de Gaulle in Gomulka posebno pozornost posvetila evropski varnosti ter naglasila, naj zainteresirane strani rešujejo probleme brez uporabe sile in ob spoštovanju neodvisnosti.

Dogodki tedna

Afriški vrh. — Na dnevnem redu konference na vrhu organizacije afriške enotnosti (OAE) v Kinshasi so bile sledeče zadeve: Rodezija, izkoreninjenje kolonializma in neokolonizma v Afriki in gospodarsko sodelovanje afriških držav. Generalni sekretar OZN U Tant je kot udeleženec konference pozval afriške države, naj uporabljajo svojo organizacijo kot orodje za ureditev medsebojnih odnosov.

Nova vlada v Damasku. — Po kongresu vladajoče sirske stranke Baas so sklenili, naj dosedanjí sirsí premier Jusuf Zu'jan sestavi novo vlado. Za generalnega sekretarja stranke Baas je bil ponovno izvoljen sirsí šef države Nuredin Al Atasi. Iz bejrutskega pristanišča so sporočili, da so prenehali bojkotirati britanske in ameriške ladje; bojkot so bili razglasili po izraelskem napadu.

Amer je napravil samomor. — Bivši podpredsednik ZAR maršal Amer, vodja neuspele zarote proti predsedniku Naserju, je napravil samomor. Ko sta ga obiskala v njegovi vili generala Favzi in Riad ter mu izročila poziv, naj se udeleži preiskave v zvezi z neuspeho zaroto, je odšel v spalnico in popil večjo količino strupa. Pokojnega maršala so pokopali v rojstnem mestu Astal.

Vietnam: so pogajanja bližje? — Dopisnik AFP v Hanoi na podlagi nedavne izjave severnovietnamskega premiera Pham Van Donga sklepa, da so na vidiku blažji pogoji za pogajanja med nasprotnikoma. Premier Van Dong je v svojih običajnih pogojih za pogajanja, naj Američani prenehajo bombardirati Vietnam, nahal uporabljati besedico »dokončno«, ki se nanasa na bombardiranje; njegove izjave so po mnenju dopisnika že bolj spravljive.

Gibraltarčani so za Britanijo. — Na referendumu se je več kot 99% prebivalstva Gibraltarja izreklo proti temu, da bi Gibraltar postal španski. Prebivalci te 263-letne britanske kolonije so po rodu iz Genove, Malte, Portugalske, Velike Britanije in Španije. Španija je sporočila, da ne bo priznala referenduma, ker nasprotuje utrechskemu sporazumu o britanski upravi nad Gibraltarjem.

Spopadi na indijsko-kitajski meji. — Po nekajdnevni hudih bojih med kitajskimi in indijskimi četami na prelazu Natula na meji med Sikkimom in Tibetom je zavladalo zatišje, čeprav je Kitajski grozila, da bo nad indijske enote poslala letalstvo. Boji so bili zaenkrat le obmejnega značaja; v New Delhiju ne verjamejo, da trenutno zatišje pomeni trajni mir.

Poskus ugrabitve. — Britanska vlada je protestirala pri sovjetski, ker so člani sovjetskega veleposlaništva v Londonu, kot trdi britanska nota, poskušali nasilno odpeljati v Moskvo sovjetskega fizika dr. Kačenka, ki je študiral v Londonu. Britanska nota nadaljuje, da so uslužbenci sovjetskega veleposlaništva podnevi ugrabili mladega znanstvenika; britanski agenti so ga rešili iz letala neposredno pred vzletom.

Raketna tekma Argentina — Brazilija. — Argentinska vlada je sklenila zgraditi veliko vojaško in znanstveno oporišče, s katerega bodo izstreljevali rakete. Casopise piše, da si argentinska vlada prizadeva hoditi vstric glede raketne oborožitve z Brazilijo. Obe državi že izdelujeta okrog 100 vrst različnih raket. Casopise je potrdilo, da Argentina na skrivaj izdeluje atomsko bombo.

Boji v Biafri. — Po poročilih zvezne vlade Nigerije je v bojih v minulem tednu v severnih področjih Biafre, ki se je bila odcepila od Nigerije, padlo nad 150 secesionistov. Njihova armada je utrpela tudi večje izgube v orožju. Lagoški minister za informacije je dejal, da imajo zvezne čete pod svojim nadzorstvom tri administrativne točke na severu Biafre in da lahko pričakujejo zmago.

ŽIVLJENJE IN DELO NAŠIH ORGANIZACIJ

Šestim učiteljem iz Loškega potoka v spomin

Ko sem letos poleti obiskal svoje znančice in sodelavce iz vojnih dni v Loškem potoku, sem rad pokramljal tudi o tem, kako je bilo v tej vasi pod Snežnikom med vojno. Ker letos mineva 25 let od smrti šestih tamkajšnjih učiteljev, ki so padli pod streli okupatorjev, sem obiskal več tovarišev, ki so jih poznali ter osemletko na Hribu, kjer imajo zapisane spomine na junake v kroniki.

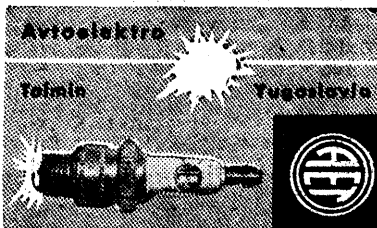
Maistrovi borci so dobili enkratno priznavalnino

Na zadnji seji komisije za vprašanja borcev in invalidov občine Gornja Radgona so razpravljali o raznih vlogah Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo — odbora Gornja Radgona. Na območju občine jih živi 41 ter tri vdove po Maistrovih borcih. Komisija je obravnavala socialne razmere vseh članov in ugotovila, da večina živi v urejenih življenjskih razmerah. Zato je stalno priznavalnino podelila le enemu prostocu, oseminajstim pa enkratno priznavalnino. S temi priznavalninami so v gornjeradgonški občini prvič izenačili borce za severno mejo z borci NOB.

F. Klemenčič

Poizvedbe po padlih litijskih delavcih

Sindikalna podružnica Lesne industrije Litija je sklenila, da bo ob letošnji praznovanju občinskega praznika — 24. decembra — odkrila spominsko ploščo z imeni padlih v NOB, ki so bili pred tem zaposleni v različnih obratih Litije občine. Doslej so ugotovili naslednje tovariše: Avgusta Smejca, Rudolfa Dolinarja, Stanislava Pavliha, Marjana Muravca, Alojza Marina, Albi na Vožila, Franca Jurčiča, Franca Kepo, Valentina Gregoriča, Ota Jemca, Ivana Sularja, Jožeta Zupančiča, Jožeta Glina, Alojza Dolžana in Ivana Vengata. Sindikalna podružnica prosi vse, ki dobro poznajo medvojne razmere v Litiji in delavce v litijskih lesni industriji, naj sporočijo imena tovarišev, ki doslej še niso evidentirani.

V čast bazoviškim junakom

Ob spomeniku pri Bazovici se je ob 37-letnici smrti junakov, katerim je spomenik namenjen, zbralo veliko število nekdanjih partizanov ter aktivistov in rodoljubov od blizu in daleč, na svečanost pa so prišli tudi predstavniki raznih organizacij. Proslava je odprla do-

mačin Radivoj Čač, pevski zbor »Lipa« iz Bazovice je zapel pesem »Zrtvam«, nato pa je govoril Vekoslav Španger o liku bazoviških junakov, ki je dolga leta vlivlval pogum primorskim partizanom in ga bo še dalje vlivlval bodočemu rodu. Govoril je tudi dr. Bruno Pincherle, predvsem mladini in poudaril, da je usmrtilitev junakov, obsojenih na procesu, še bolj utrdila vezi med slovenskimi in italijanskimi antifašisti, čeprav bi morala po mnenju Mussolinija napraviti razdor med njimi. Potem ko je zbor »Lipa« zapel še pesem »Doberdob«, so predstavniki Slovenske kulturno gospodarske zveze, Odbora za proslavo bazoviških junakov, partizanskega združenja ANPI, Združenja političnih preganjan- cev, Združenja političnih deportirancev, odporniške organizacije FIAP PSIUP položili ob spomenik vence.

Ze v šolski veži mi je pogled obstal na šopku nageljnove pred spominsko ploščo, kjer so vklesana imena učiteljev Lada Vrtačnika-Ivana, Lada Čuka, Ferda Skoka, Janka Benedičiča, Pavleta Silovinca in Toneta Dorarja.

Ko je slovenski narod pisal prve mesece okupacije, sta Lado Vrtačnik-Ivan in Lado Čuk že organizirala OF v okoliških krajih, ostala četvorica pa je pomagala pri razpletanju mreže OF daleč naokoli. Tov. Vrtačnik je kmalu odšel v Kočevski odred in padel julija 1942 v

boju z Italijani v znani jami nad Belco. V partizane je odšel tudi tovariš Skok in padel v boju pri Pleteljah. Tovariše Čuka, Benedičiča, Silovinca in Dorarja so Italijani med roško ofenzivo, 30. julija 1942 aretirali in jih po hudem mučenju na Lazu pri Martalozu ustrelili.

Prebivalci Loškega potoka so se oddolžili spominu šestih učiteljev, padlih za svobodo: domači pionirski odred in krajevno prosvetno društvo nosita ime Lada Vrtačnika-Ivana.

M. T.

Dragi tovariši! Precej let je že preteklo od takrat, ko sem se kot petnajstletni fantič med drugo svetovno vojno bojeval proti nemškimi fašističnim zavojevalcem na ozemlju Slovenije, ramo ob rami z jugoslovanskimi brati in sestrami v vrstah 13. brigade, 4. bataljona, 1. čete.

Zame so to bili nepozabni dnevi in sem ponosen na to, da sem nekaj pripomogel k uničenju fašističnih tolp na jugoslovanskem ozemlju.

Bil sem posvojenec Donavske flotilje in sem se kot tak udeležil osvoboditve Beograda. Za to sem dobil po ukazu tovariša Tita medaljo za hrabrost. Kasneje sem se udeležil bojev pri mestu Opatovac, kjer me je decembra 1944 eksplozija pretresla tako močno, da so me ujeli Nemci. Točno se več ne spominjam, toda približno v začetku januarja 1945 so jugoslovanski borci iztrili vlak, s katerim so nas peljali v ujetništvo v Nemčijo in nas osvobodili. Začeli so se pohodi in zvedel sem, da sem v Sloveniji. Spominjam se, da smo bili na območju med Ljubljano in Mariborom. Komandanti naše brigade je bil, če se ne motim, neki Srb, ki je kasneje padel v nekem nočnem boju ob železnici. V četi sem našel tovariša M. B. Batalova in Zari-pova, ki sta tudi ušla iz ujetništva in prispela v brigado.

V nekem boju bi moral naš bataljon čez Savo, toda pri tem ga je oviral nemški težki mitraljez. Naš vodnik je vedel, da znam dobro streljati s puško, pa mi je ukazal, naj pobijem mitraljeze. Dvakrat sem jih pobil in zato je uspel bataljon priti čez reko brez večjih izgub. Zaradi tega so me predlagali za odlikovanje. Toda na žalost sem bil po vojni zaradi razlogov, ki niso bili odvisni od mene, ob potrdilo o predlogu za odlikovanje, karakteristično vojaško legitimacijo.

Razen tega se spominjam hudega boja v mesecu maju, točneje 3. maja, v okolici Velenja. V tem boju je bil ranjen Batalov v nogo in dobili smo ukaz, da ga moramo odnesti na varno. Nosili smo ga z nosili kakih 12 km, potem pa smo ga pustili na neki kmetiji, katere lastniku je bilo ime Franc. Dobro se spominjam, kako je poleg mene nosil Batalova še neki šestnajstletni fant, ki mu je bilo ime Vlado. Nemci so me postrelili starše. Razen tega se spominjam, da je kmet Franc imel štiri otroke, same deklice.

Batalov se je skrival pri Francu nekaj dni, potem pa so prišli ponj in ga odnesli v nišnico v osvobodjeni Maribor. Od tam pa so ga poslali v Beograd, nakar se je vrnil v svojo enoto v Donavski flotilji.

Izmed vojnih tovarišev se spominjam Vojislava in Bran-

ka, toda kako sta se pisala, tega se ne spominjam. Tudi jaz sem imel partizansko ime, in sicer Ivo.

Dragi tovariši! Za vedno mi bodo ostali v spominu dnevi, ko sem se skupaj z jugoslovanskimi brati bojeval proti nemškemu barbarom. V teh bojih je zraslo naše bojno tovarištvo, zalito s krvjo skupnih žrtev. Nikoli ne bom pozabil radostnih in toplih sprejemov, pozornosti, s katero so nas Slovenci pričakovali. Nikoli ne bom pozabil požganih slovenskih vasi in mirnih ljudi, postreljenih in obojenih od Nemcev in njihovih pomagačev.

Na žalost, kot sem že napisal, nimam nobenih dokumentov, ki bi potrjevali, da sem se udeležil naše skupne borbe. Zato bi rad, da bi pogledali, če so še kakšni dokumenti o tem, da so me predložili za odlikovanje za uničenje mitraljezcev. Ti bodo zame najlepša nagrada in spomin na dni naše skupne borbe za srečo, svobodo in neodvisnost naših narodov.

Dovolite, da preko vas lepo pozdravim vse bivše borce 13. brigade 14. divizije in vse Jugoslovane. Posebej pa pozdravljam Franca, ki je kljub smrtni nevarnosti zase in za svojo družino skrnil in rešil mojega starejšega tovariša, očeta in prijatelja Batalova.

Vam vsem tovariški pozdrav!

Ivan Ivanovič Solovjov-
Ivo. Leningrad, V-34. 2. li-
nija, 1-3, kv. 10, SSSR

10-letnica zagorskega kluba »Invalid«

Te dni je kegljaški klub »Invalid« iz Zagorja slavil 10-letnico obstoja. Ob svojem prazniku so člani kluba povabili športnike — invalide iz Maribora, Kočevja, Domžal, Hrastnika in Ljubljane na športno srečanje. Po pozdravnih govorih se je razvilo tekmovanje v partijah po deset mož. Prireditelj in slavilje-

nec je svoje goste močno iznenadil; podrl je 381 kegljev. Mariborčani so bili drugi, tretji Domžalčani. Ljubljanci so bili predzadnji; takega poraza niso doživeli niti takrat, ko so bili pred 15 leti še začetniki. Njihova borbenost, popuška, neurejenost pa so tudi njihovi medsebojni tovariški odnosi.

V. Bovecon

Cenjene bralce, ki imajo otroke v 3., 4. in 5. razredu osnovnih šol, obveščamo, da je mladinska revija

»KURIRČEK« na vseh šolah.

Vsebinska Kurirčka je prilagojena tej starostni skupini, zato naj nihče od otrok v teh razredih ne ostane brez njega. Cena posameznih številki je en novi dinar. Starši, opozorite in omogočite otrokom nabavo Kurirčka; dobe ga pri poverjenikih na šolah, lahko pa ga naročite tudi pri upravi revije Kurirček, Ljubljana, Beethovnova 10.

TOVARNA AERO CELJE

Velika poletna razprodaja

20 DO 50 % ZNIŽANJE!

V vseh treh prodajalnah Veleblagovnice NAMA lahko vsak kupec najde kaj zase in za svoj dom.

VELEBLAGOVNICA NAMA NUDI KUPCEM POTROŠNIŠKI KREDIT!

V RADENCIH

SE DOBIMO!

mineralne kopeli

TOVARIŠKO SREČANJE NA JELOVICI

Spominska svečanost na Lipniški planini

V nedeljo, 10. septembra, se je že ob sedmih zjutraj začela proslava pred spominsko ploščo jeseniškim predvojnim revolucionarjem in padlim borcem, ki je vzidana v steno delavskega doma »pri Jelenu« na Jesenicah. Proslava je imela namen počastiti spomin narodnega heroja Jožeta Gregorčiča, ki je padel pred 25 leti na Jelovici kot komandant I. grupe odredov, pred vojno pa je živel na Jesenicah.

Godba na pihala DPD »Svoboda« je zaigrala nekaj borbenih pesmi, predsednik ZZZB jeseniške občine Franc Konobelj-Slovenko pa je v krajšem nagovoru povedal, kako je bil ta dom zbirališče naprednih ljudi. Obudil je spomin na vse, ki so žrtvovali svoje življenje za zmago nad fašizmom in poudaril, kako usodno je bilo leto 1942 za naš narod. To leto smo iz-

gubili največ ljudi, starih, prekaljenih borcev.

Govoru je sledil krajši kulturni program, ki so ga izvajali pevski zbor martinarijev, godba na pihala in pionirji osemletke »Tone Cufar« pod vodstvom profesorja Klinarja. Nato so se udeleženci svečanosti odpeljali v Radovljico, kjer so skupno z Radovljčani položili vence na grobnico padlih borcev, med katerimi je tudi Jože Gregorčič.

Iz Radovljice so se nato odpeljali na Lipniško planino na Jelovici, kjer je padel Gregorčič s tovariši dne 9. septembra 1942.

O tem dogodku je govoril eden izmed sedmih preživelih borcev Selške čete, pri kateri je bil takrat Gregorčič, tovariš Janko Prezelj-Stane. Razen njega so spopad 9. septembra 1942 preživeli še naslednji: Vinko Šmitek-Zmago, Vinko Ambro-

žič-Mirko, Janez Lušina-Mali, Adi Praček, Stanko Podlipnik-Robek ter Ante Jukić-Mate, ki se proslavi ni udeležil.

Prezelj je povedal precej podrobnosti o usodnem dogodku, ki je terjal življenja 25 tovarišev in tovarišic. 7. in 8. septembra je bila četa na Pašnem vrhu nad Podlonkom, Gregorčič je prišel k njej, da bi izvedel nekaj akcij. 8. septembra so imeli namen oditi v dolino v akcijo, pa so zvedeli, da je prišlo nekaj Nemcev na Ratitovec. Tja je odšel tudi Gregorčič s patruljo, da bi ugotovil, koliko jih je in kaj nameravajo. Proti jutru se je vrnil in nato sta s četnim komandirjem Poldetom Stražarjem sklenila, da se takoj umaknejo na Jelovico. Šli so čez Dražgoško goro. Nemci so kmalu napadli zaščitnico in ranili mitraljezca. Vinko Hafner, ki je bil medtem na Jelovici, je opazil zbiranje Nemcev in dvakrat ustrlel, da bi četo opozoril, ker ni vedel, kje je. Zato se je četa premakala dalje z največjo previdnostjo. Kmalu pa so jih Nemci napadli z več strani. Četa je bila razbita, nekateri so se prebijali mimo Lipniške planine in Kravjega potoka proti Mošenjski planini. V tej skupini je bil tudi Gregorčič, že ranjen. Ko je videl, da ga borci ne morejo več nositi, jih je prosil, naj ga skrijejo, sami pa naj se rešijo. Skrili so ga v neko votlino in ga pokrili z vejami. Toda Nemci so ga našli in da jim ne bi prišel živ v roke, se je ustrlel.

Tudi druga skupina, ki se je umakala mimo Lipniške planine, je doživela tragedijo. Nekateri borci, ko so videli, da jim ni več rešitve, so začeli peti »internacionalo«, drugi se sploh niso več skrivali, ker ni bilo več kritja. Smrt je kosila vse navzkriž.

Čez nekaj dni je manjša patrulja odšla poizvedovat na bojišče, kaj je z Gregorčičem. Našli so 27 padlih, med njimi je bil tudi Gregorčič. Nemci so mrliča vse še enkrat ustrleli v čelo, nekaj ujetnikov, ki so jih pozneje postrelili kot talce, pa so vlačili na vrh s konji.

»Na tem kraju je šele drugič po vojni večja žalna svečanost,« je dejal Prezelj, »kar pomeni, da pozabljamo na žrtve. Vsako leto bi morali tu imeti srečanje. Pozabljamo, da so tu padli ljudje, ki so bili naš vzor, bili so še mladi in polni načrtov za življenje.«

Potem so izvedli martinariji, godbeniki in pionirji spet krajši kulturni program.

Po svečanosti so se udeleženci odpeljali v Partizanski dom na Vodiški planini na tovariško srečanje.

KAREL ZORKO

Letos med 30. aprilom in 4. majem je komisija za interniranje, deportiranje in vojne ujetnike pri republiškem odboru ZZZB priredila obisk taborišča Flossenbürg v spomin na obletnico osvoboditve. Izleta se niso udeležili mnogi preživeli, razen tega pa je o tem taborišču zelo malo znanega, zato sem se odločil nekaj napisati.

Taborišče je stalo na nadmorski višini 701 meter, na vzpetini sredi močvirnate pokrajine Oberpfalz, blizu mesta Weiden, nekje ob češko-nemški meji. Zgradili so ga za 4000 nemških komunistov, kriminalcev in ciganov. Kasneje so ti ljudje, če so ostali živi, postali po večini kaposi, v taborišču pa je bilo kljub enaki razsežnosti tudi po 16.000 jetnikov. Ob začetku vojne je dobilo naziv »koncentracijsko«, leta 1944 pa »uničevalno«. Imelo je tudi 37 podružnic, med njimi razpote Litomeřice ali po nemško Leitmeritz.

Pri vходу je pisalo: »Tukaj je samo vhod — delo osvobajaj.« Pri vходу so ti pobrali vse, postal si samo številka.

Razdeljeno je bilo na dva dela, ki ju je ločilo zborna mesto. Na eni strani so bile barake od 1 do 11, imenovane tudi 2004. Tam so stanovali tisti jetniki, ki so delali v podružnicah letalske tovarne Messerschmitt z označbo »2004«, ki je izdelovala lovce Me-109. Razen tega je bila na tej strani še kuhinja, kuhinjska baraka in taboriščne pisarne. Na drugi strani pa so bile barake za prehodne od številke 21 do 24, karantena, bolnišnica in mladinska baraka, okrevališče, zapori, krematorij, plinske celice, kopalnice, skla-

dišča, delavnice in javna hiša za Nemce. Vsi ti deli so bili posebej ograjeni z ograjo iz bodice žice, v kateri je bila elektrika, okoli pa so stali še stražni stolpi. Izven ograde so bile vojašnice, stanovanja, lekarna, bolnišnica, kuhinja in uprava. Jugoahodno od taborišča je bil kamnolom za granit.

Leta 1945 je prihajala pomlad v deželo počasi. Vsak dan smo huje trpeli, čeprav smo vedeli, da bomo kmalu rešeni, če nas le prej ne bodo ubili. Ubijanje je naraščalo, samo od 1. januarja 1945 pa do 6. marca je bilo nad 12.000 žrtev.

14. aprila smo zadnjič šli delat, boljše rečeno pospravljat. Slišale so se različne govorice, v glavnem so se vse vrtele okoli novice, da svoboda ni več daleč. Ob 11. uri je prišlo pred taborišče 20 avtobusov švedskega Rdečega križa, da bi osebe prevezeli taborišče. Zadnji Himmlerjev brzojav pa je bil: Vse do tal uničiti.

Zvečer so esesovci odšli, prišel pa je transport iz Buchenwalda. To nam je vzelo vse veselje, bili smo lačni in živčni. Akti so goreli, ustanovljena je bila taboriščna policija. Izobesili smo bele zastave in čakali. Na obrazih tistih, ki so ležali v agoniji, izmučeni, oslabei, pretepeni in umazani, pa je ležala ravnodušnost. Kaj jim pomaga svoboda, če pride nepozno!

V poznih večernih urah so se esesovci vrnili. Bele zastave so takoj izginile, dobili smo nove razpoznavne številke in ustrašili smo se, da pojdemo na pot, v novo, še huje trpljenje. To je trajalo vse do 20. aprila, ko se je začela evakuacija. Že ob 9. uri so odšli na pot iz barak 20—24, ob 12. uri iz barak 8—11, ob 16. uri iz barak 3—7. V tej zadnji skupini nas je bilo mnogo Slovencev. Ob 19. uri so odšli iz barak 1—2 ter vodilno osebo. V taborišču so ostali huje bolni, zdravniški in nekateri, ki jim je uspelo skriti se. Med temi sta bila Zdenko Lavička iz Kranja in Vladimir Lakovič iz Ljubljane.

Po odhodu zadnjega transporta so na taborišče razobesili velik napis: »Karantena — pegavec«.

Zjutraj 21. aprila so prišli v taborišče Američani...

Mi pa smo hodili proti vzhodu v spremstvu esesovcev. Zgodnji spomladanski dnevi so okrasili naravo s svetlozelenimi barvami. Tu in tam smo lahko opazili tudi prve rože in tudi ljudje so bili praznično oblečeni. Hodili smo največ po gozdovih, našo pot smo kmalu začeli imenovati »cesta mrličev«. Prvih 15 km nam je omagal Luznar iz Poljanske doline. Strel v glavo mu je preprečil, da bi ugledal svobodo.

Nato je naš mrtvaški sprevod korakal mimo naselji Gottenberg in Wochensstrauss. Vreme se je spreobrnilo. V dežju in snegu, med gromom in bliskom smo čez noč prehodili 35 km, pri

PO CESTI MRLIČEV DO SVOBODE

tem pa izgubili samo iz našega transporta okoli 400 ljudi. Esesovci so bili vedno hujsi. 21. aprila smo blizu vasi Pleystein izgubili Drašlerja z Viča pri Ljubljani. Padlo je tudi mnogo drugih, kakih 600, prehodili pa smo spet kakih 35 km.

V zgodnjih urah naslednjega dne smo prišli mimo Rötza v Wetterfeld, pozno popoldne pa v Thirlstein, kjer smo doživeli pravi pokol. Potok ob cesti je bil rdeč od človeške krvi. Južno od Wultinga, na cesti proti mestu Cham so nam dovolili prvi daljši počitek, očitno z namenom, da nas vse pobijejo. Noč smo prespali v gramozni jami v nekem gozdičku, okoli pa so na nas prežale strojnice.

Imeli smo srečo. Ameriško izvidniško letalo je zagledalo našo kolono in javilo svojim, da smo vojaki. Tanki so nas takoj napadli, kar se je zgodilo okoli

ob odhodu 4000 ljudi, izgubili nad 2000 sotrpino. Od 16.000, kolikor nas je bilo v taborišču, pa je ostalo živih kakih 11.000.

Ko smo bili letos na izletu, smo spet napravili to pot. Videli smo kraje, kjer smo trpeli in umirali. Tudi taborišče je lepo urejeno, videl sem že več nekdanjih taborišč, pa se mi to zdi najbolj ohranjeno. Med skromno žalno svečanostjo v taborišču so se vsem od ganotja orosile oči.

Po vrnitvi v domovino smo sklenili, da pojdemo čez tri leta, to je 1970, ob petindvajsetletnici osvoboditve, spet na izlet v Flossenbürg. Že jeseni 1969 bo odbor uredil vse potrebno v zvezi z organizacijo izleta. Tudi zdaj še ni prežodaj, da se nekdanji jetniki iz Flossenbürga povežejo s svojim odborom, katerega predsednik je Srečko Sorli, Blejska Dobrava 10, pošta Jesenice na Gorenjskem.

Esesovci z brzostrelkami delijo »milost« pregananim trpinom

12. ure naslednjega dne. Tako so nas rešili.

Toda žrtve so bile velike. V treh dneh smo samo iz našega transporta, v katerem je bilo

Vsekakor pa na svidenje letos 30. septembra ob 16. uri v domu Maksa Perca v Ljubljani, kjer se bomo sestali vsi, ki smo trpeli v Flossenbürgu. KAVI

Obisk pri Ivanki Kovač

Znana družbeno-politična delavka Ivanka Kovač-Urška s Trate pri Skofji Loki je pomagala pri zbiranju gradiva za topografijo NOB za Poljansko in Selško dolino, izdano lani v dveh delih in opremljeno z 852 fotografijami. Obiskali smo jo na njenem domu in prijetno je izzvenel pomenek s skromno in požrtovalno ženo, ki gre že v 73. leto.

— Povejte nam kaj o svojem delu pri zbiranju gradiva za topografijo?, smo jo pobarali kmalu na začetku pogovora.

— Delo pri zbiranju gradiva je bilo naporno, kajti treba je bilo iti na teren in obiskati mnoge borce in aktiviste. V topografiji sem na kratko opisala vse pomembne kraje v Selški dolini iz časov NOB. Predvsem sem skušala dobiti čimbolj izvirne podatke o dogodkih, kati le taki, iz prve roke, so nekaj vredni. Knjigi sem opremila tudi z originalnimi fotografijami, ki prikazujejo skupine borcev in posameznike, pomembne hiše in pokrajine. Gradivo sem zbiral več kot 6 let.

Tovarišica Kovačeva je povedala, da je najprej izšla topografija za Poljansko dolino. Ker je vsebovala več pomanjkljivih podatkov, je zbrala dodatno gradivo, ki obsega 178 fotografij in 14 avtorskih pol. Pri sestavi prve knjige — za Poljansko dolino — je delala pri zbiranju gradiva z drugimi sodelavci. Drugo knjigo, ki je dopolnila prvo, je uredila sama. Tudi za ureditev le-te je

morala obiskati mnoge kraje v Poljanski dolini in njihove prebivalce.

— Kje ste dobili pobudo, da ste se lotili tako obsežnega in zahtevnega dela?

— Dobila sem jo iz Ljubljane. Tamkajšnji Inštitut za zgodovino delavskega gibanja je pričel akcijo, v kateri sem tudi jaz opravila del dela. Tovrstno delo me zelo veseli in privlači moje zanimanje, pa tudi mnoge ljudi poznam iz časov, ko sem bila aktivistka.

Marljiva opisovalka zgodovine NOB je omenila, da bi topografija dogodkov iz NOB v obeh dolinah izšla že mnogo prej, če ne bi urejala tudi življenjskega gibanja v NOB iz škofljelske občine. Le-ti so urejeni v 12 knjigah, v 22 albumih pa so fotografije padlih. Vse gradivo ima sedaj občinski odbor ZZZB NOV. Naša Urška pa je sodelovala tudi pri sestavljanju pred kratkim izdane knjige Prešernova brigada.

Tovarišici Kovačevi je občinska skupščina za njeno dolgoletno plodno delo podelila posebno priznanje — plaketo. Kljub ostivelim lasem še čuti obilo delovnega poleta in to je sedaj najlepše v njenem življenju.

V. Rozman

+ Radenska

DVOJNA OSVEŽITEV

KNJIGA O

Prešernovi brigadi

Letos 30. julija so na proslavi Prešernove brigade na Stražišču pri Kranju nekdanjim borcem te enote podelili za spomin knjigo, ki jo je napisal naš znani pisec vojaško-zgodovinskih del Stanko Petelin, dobitnik »nagrade vstaje« in »Kajuhove nagrade«.

Ta knjiga je zgodovina Prešernove brigade, napisana vojaško in zgodovinsko kritično, opremljena z mnogimi fotografijami, zemljevidi in razlagami, tako da bo tudi tisti, ki se ni udeležil NOB, lahko iz nje razbral zgodovino Prešernove brigade.

Knjiga, ki je izšla v »Knjižnici NOV in POS« kot enajsta, ima 646 strani. Od tega je kakih 30 strani seznamov.

Kot je že v podobnih delih navada, avtor spremlja brigado na njenih potih po kronološkem zaporedju dogodkov. Na kratko: ustanovljena 12. julija 1943 je šla brigada kmalu na Dolenjsko, spotoma je doživela poraz na Zirovskem vrhu. Na Dolenjskem je razoroževala razpadlo italijansko vojsko in zavzela Turjak, nakar se je vrnila na Gorenjsko. Sledila je nemška ofenziva, padel je skoraj cel 3. bataljon 15. decembra 1943 na Pokljuki. Sledijo boji v Železnikih, boji okoli Idrije, rušenje železnice Ljubljana—Trst, vdor v blejsko okolico, napad na železnico v Baški grapi, prevoz ranjencev na Notranjsko in na Rog, vrnitev na Gorenjsko, blokada Godoviča med napadom na Črni vrh, boji okoli Zirov, vdor v Dolomite, hudi zimski boji v zimi 1944 na 1945, zadnja sovražnikova ofenziva in osvoboditev Gorice.

V novi Petelinovi knjigi je nekaj za naše zgodovinske povsem novih ugotovitev. Čas počasi razkriva tajne, ki so jih pri nas večkrat iz razumljivih, še večkrat pa iz nerazumljivih razlogov dolgo ljubosumno skrivali. To velja tudi za dogodek okoli Zirovskega vrha, za pogajanja naših štabov in komiteja z gestapom, kjer so naši izvlekli krajši konec ali drugače rečeno, pošteno nasledili.

Nekdanjim borcem Prešernove brigade, ki so knjigo prejeli kot darilo, pa bo opora, ko

Preden izbereš svojo vzmetnico me dobro poglej: samo mene kličejo **Jogi**

... kajti vzmetnic je mnogo, Jogi pa samo tista, ki jo proizvaja **MEBLO**

POMORSKA BITKA PRI MATAPANU

Hud poraz italijanske mornarice

Italijansko vojno ladjevje, ki se je skrivalo po raznih pristaniščih, je na nemški pritisk 27. marca 1941 le izplulo na odprto morje. Njegov cilj so bili angleški konvoji, ki so iz Egipta dovažali okrepitve v Grčijo. Toda Angličani se niso pustili presenetiti. Južno od Krete so prestregli italijansko ladjevje, ga napadli z letali in bojnimi ladjami ter ga pognali v beg...

ČEKA PRED NENEHNI- MI ZRAČNIMI NAPADI

Bez ko se je dim razkadir, Fridham-Wippell ni videl nobene italijanske ladje več: morje je bilo povsem prazno. Nato se je obrnil proti jugovzhodu, da bi se pridružil oklopnici »War-

POVELJNIK ENEGA IZMED BRITANSKIH RUŠILCEV, KI SO NAPADLI ITALIJANSKO ESKADRO

spile. Z njo se je sešel ob pol enih. Toda na poveljniškem mostu britanske oklopnice so bili zaskrbljeni, kajti razmere so se čedalje bolj zapletale. Tri ure pred tem so namreč ogledniška letala z ladje »Formidable« opazila nekoliko severneje že tretjo skupino italijanskih ladij, ki sta ju sestavljali oklopnici tipa »Cavour«. Dejansko pa sta to bila »Abruzzi« in »Garibaldi«, katerih obrisi so skoraj isti kot pri ladjah tipa »Cavour«. Zato je britanski admiral ukazal »Vailantu«, naj takoj pohiti križarkam na pomoč. Ob 9.40 pa so z ladje »Formidable« poslali tudi bojna letala v napad, ki smo ga že opisali in ki Italijanom ni povzročil nobene škode.

Naknadno pa je letalo »Sunderland« ob 11.35 spet sporočilo, da je 35 morskih milj zahodno od Gavda opazilo skupino itali-

janskih ladij z dvema oklopnicama tipa »Cavour«. Zagrešilo je enako napako kot prejšnja letala in s tem zadalo britanskiemu štabu na oklopnici »Warspile« hude skrbi.

Čez dan so britanska letala nekajkrat zaporedoma napadla italijansko ladjevje. Ob 12.05 so tri letala »Swordfish«, ki so pripadala »Fleet Air Arm« in ki so priletela iz Maléméja, napadla 3. divizijo italijanskih križark. Ob 14.20 pa so iz Grčije priletela letala »Blenheim« in spustila bombe na »Vittorio Veneto«. Ob 15.15 in 16.45 je skupino »Zara« napadla neka druga skupina bombnikov »Blenheim«. Ob 15.20 in 17.00 je ista vrsta bombnikov napadla tudi skupino »Trieste«. Z italijanske strani pa sta dve letali tipa »Savoia 79« spustili torpeda proti britanski ladiji »Formidable«, ki je bila priplula pobirat svoja letala. Italijanski letali sta morariskemu štabu sporočili tudi moč in lego sovražnikovega ladjevja, toda v štabu se ni nihče spomnil, da bi to novico sporočili tudi poveljstvu na ladiji »Vittorio Veneto«.

Uspešni niso bili niti britanski niti italijanski zračni napadi.

Ob 12.35 je Cunningham ukazal kontraadmiralu Boydu, naj nad »Vittorio Veneto« pošlje naslednji val torpednih letal. Upal je, da bo s tem nasprotnika držal, ga še pred nočjo dohitel in potopil. Ob 15.19 so italijansko oklopnico dohitela tri torpedna letala »Albacore«, ki sta jih spremljala dva lovca tipa »Fulmar«. Dve torpedni letali sta se ladiji bližali z desne, eno pa z leve strani. Ko so bila oddaljena od nje le še kakih tisoč metrov, so spustila torpeda. Eno izmed letal, ki sta napadli z desne strani in ki ga je pilotiral poročnik Dalyell-Stead, se je po izstrelitvi torpeda spustilo čisto nizko nad italijansko ladjjo, toda sovražnikovi topovi in mitraljezi so ga sestrelili in letalo je strmoglavilo v morje.

Torpedo pa je le našel svoj cilj: eksplodiral je v višini desnega zunanega vijaka kakih pet metrov pod vodno črto. Pri tem je bila os blokirana, motorji pa so se ustavili. V ladijo, katere zadnji del se je začel požgati, je vdrla približno štiri tisoč ton vode. Tako se je oklopnica znašla v sila nevarnem položaju. Naposled se je Italijanom le posrečilo pognati levi stroj in ladija je spet nadaljevala pot sprva s hitrostjo 16

milj, ob 17. uri pa je hitrost povečala celo na 19 morskih milj na uro.

Ceprav je do Taranta imel še 420 milj, se lachino spričo tega ni vznemirjal. Po podatkih, ki mu jih je bil sporočil mornariški štab v Rimu, naj bi bili Angličani vsaj 80, morda pa celo 170 milj vstran od njega. Ni pa vedel, da so med sovražnikovim ladjevjem tudi tri oklopnice. Ker ni imel nobene zračne zaščite, je zahteval, naj mu pošljejo lovce.

VEČERNI SPOPAD

Približno ob štirih popoldne je Cunningham zvedel, da se je hitrost »Vittoria Veneta« znižala na 15 morskih milj in da je ta še 60 milj pred njim, zaradi česar ni imel nobenega upanja, da bi italijansko ladjjo dohitel še podnevi. Ob 16.40 je križarkam ukazal, naj spet vzpostavijo stik s sovražnikom. Dva rušilca, »Nubian« in »Mohawk«, pa je uporabil kot releja za prenašanje signalov. Hkrati s tem je admiral ukazal letalonosilki »Formidable«, naj pošlje tretji val letal, ki naj bi sovražnika napadel v mraku.

Iachino je na »Vittorio Venetu« pričakoval tak zračni napad, pripravljen pa je bil tudi na nočni napad rušilcev. Zato je ladjam ukazal, naj se postavijo v formacijo »jež«, da bi tako varovale poškodovano oklopnico. Po 15. uri je divizija »Sansone« plula na desni, divizija »Cattaneo« pa na levi strani »Vittoria Veneta« na razdalji kakih tisoč metrov. Z notranje strani križark sta pluli še dve eskadri torpedovk, na vsaki strani po ena eskadra. Dve torpedovki sta bili pred »Vittorio Veneto«, dve pa za njim. »Abruzzi« in »Garibaldi« sta ubrala svojo smer z nalogo, da se vrmeta v Brindisi.

Neko letalo »Sunderland« je Britancem sicer sporočilo podatke o novi italijanski razoreditvi, ki pa se je tem zdelo nesmotna in tudi Cunningham ni upošteval razlogov, zakaj naj bi Italijani to storili. Položaj je bil zelo meglen (»very confused«). Ko pa se je letalo vrnilo na »Warspile«, je ob 17.45 znova vzletelo in s seboj odneslo poročnika Bolta, admiralovega osebnega opazovalca. Ta je sporočil, da so se Italijani strnili v gručo, da so še 45 milj pred »Warspilom« in da plovejo v smeri 290 stopinj s hitrostjo 15 morskih milj na uro.

Ob 18.24 je nad italijanske

ladje priletelo osem letal »Albacore«, ki so se bila ob 17.35 dvignila z letalonosilke »Formidable« in ki sta se jim pridružila še dva »Swordfish« iz Maléméja. Razen teh pa je bilo nad italijanskimi ladjami še eno letalo, ki je napadalec opozarjalo na sovražnikove premike.

Letala so čakala, da se zmrči, nato pa bi napadla. Da bi britansko opazovalno letalo speljal na led, je Iachino ob 19.15 ukazal, naj ladje za 30 stopinj spremenijo smer vožnje. Nato je ukazal, naj bodo na ladjah pripravljeni žarometi, da bi zaslepili sovražnikove letalce. Lahko toponištvo pa naj bi z zapornim ognjem ustavilo napadalec. Ob 19.30 so se italijanske ladje spet vrtnile na smer 300 stopinj. Prav tedaj je torpedovka »Alpino« signalizirala, da se bližajo britanska letala. Po dvajsetminutnem oglašujočem streljanju se je spet vse pomirilo. Admiral je imel vtis, da med napadom ni bila zadeta nobena njegova ladija.

Da bi se laže ubranil napadov britanskih rušilcev, je Iachino ob osmih zvečer ukazal, naj se ladje razmaknejo. Odtlej naj bi divizija »Zara« plula pet kilometrov pred divizijo »Trieste« pa prav toliko za njegovo admiralso ladjjo. Preden pa je bil manever končan, je »Zara« vprašala »Polo«: »Sporočite vašo lego«. Le malo kasneje so zvedeli, da je »Pola« bila ob 19.50 zadeta s torpedom in da zato stoji.

Po pomanjkljivih in nasprotujočih si podatkih, ki jih je imel, je bil italijanski admiral prepričan, da so Angličani še daleč, brzokone kakih 80 milj jugovzhodno od »Vittoria Veneta«. Pa tudi admiraliteta mu je ob 20.05 brzojavila, da so angleške ladje 75 milj vzhodno in da, kot vse kaže, imajo med seboj le eno oklopnico.

»Fleet Air Arm« — letalstvo na ladjah. R. A. »Royal Air Force« zračne sile Malémé je neko letališče na Kreto.

Prihodnjic:

- Nočno srečanje — posledice

gleških letal. Bilo je na cesti med krajema Livarot in Vimoutiers v Normandiji. Kroga je začela v levo sence in lično kost, drobci stekla pa so mu močno poškodovali obraz. Zdravniki v bolnišnici pri St. Germainu so izjavili, da so mu dnevi šteti. Ko se je tretji dan boril s smrtjo, je v Rastenburgu eksplodirala Staufenbergova bomba. Začela se je divja gonja proti osumljenecem. General Heinrich Stülpnagel se je hotel ustrčiti, vendar ga kroga ni zadela smrtno. V deliriju je pojavil Rommelovo ime. Gestapovci so ga dali najprej ozdraviti, nato pa so ga obesili. Verjetno ni povedal ničesar več, toda to, kar je storil, je bilo dovolj. Hitler je sklenil, da bo Rommel plačal z življenjem, ker je dvignil roko proti »führerju«. Maršal je ozdravel in po treh tednih se je lahko že sam bril. Bil je zaskrbljen, ker je

za predsednika »Reicha«... Gördelerja nisem nikoli videl... To je čisto navadno izigravanje. Dejal sem jim, da ni nič res... Führer mi je dal na izbiro ali trup ali proces pred ljudskim sodiščem. Prinesla sta mi trup, rekoč, da deluje v treh sekundah.

Na ženino željo, da gre pred sodišče, je odvrnil, da se sodišča ne boji, vendar ne bi nikdar prispel živ v Berlin. Poslovil se

Normandiji. Pripravili so mu veličasten pogreb na državne stroške. Bilo je nešteto sožalij. Vpričo vdove je Rundstedt govoril, da je »pokojnikovo srce utripalo za führerja«. Na ukaz gestapa so truplo upepelili.

Marca 1945 je komisija za vojna pokopališča poslala vdovi osnutek za nagrobnik: »Mislimo, da bi maršala moral predstavljati lev. Umetnik je naslikal umirajočega leva, drugi jo-

»PUŠCAVSKI LISIAK« ROMMEL OPAZUJE ODELEK SVOJE VOJSKE MED UMIKOM AFRISKEGA KORPUSA V NOVEMBRU 1942

je od sina in odšel z generaloma. Po nekaj sto metrih se je avto ustavil. Esesovec in Maisel sta izstopila, Burgdorf je ostal pri njem. Po petih minutah je izstopil še on. Malo kasneje so se vsi trije približali avtomobilu: Rommel je mrtev slonel na zadnjem sedelu.

Pbl ure zatem so ga z istim avtomobilom odpeljali v ulmsko bolnišnico. Izdano je bilo uradno sporočilo, da je maršal umrl zaradi ran, ki jih je utrpel v

kajočega leva, ki se pripravlja za naskok... Mi smo bolj naklonjeni zadnjemu predlogu. Marmorno ploščo lahko izdelamo takoj, za kar smo že prejeli ustrezno dovoljenje ministra Speera. Načelno je namreč prepovedano postavljati kamnite spomenike.

Resnico o smrti je prva objavila agencija Reuter, novembra 1945, sklicujoč se na sinovo izjavo.

POLDE VRBOVŠEK

NA HITLERJEV UKAZ

melov adjutant zapisal v dnevnik: »Italijanski vojaki so prejel ukaz, da morajo Mussoliniju vzklizati »Il duce al Cairo!«... Govori se, da so iz Italije že pripeljali belega konja, na katerem naj bi Mussolini prijezdil v Kairo kot zaščitnik islama. Rommel je rekel, da bo v Kairo prvi prišel on sam in to raje na oklepem vozu.

Vendar naslednjega skoka v puščavo ni bilo. Odlasli so z njim in teden je mineval za tednom. Nacifašistična vojska se ni ganila iz El Alameina. Njeni poveljniki so se začeli zavdati usodnih posledic storjene napake. Pred pohodom na Egipt bi morali uničiti oporišče na Malti. S tamkajšnjih letališč so se vsak dan dvigala letala, ki so uničevala konvoje. Kakšen dan so jim potopila tudi do 80 odstotkov ladij. Avgusta 1942 je zavezniško letalstvo že gospodovalo na nebu Sredozemlja. Italijanom je potopilo zadnje tankerje. Rommel je bežal v dnevnik: »Pomanjkanje streliva in goriva je ubupno.

V zadnjem tednu avgusta so le prispelo drago plačane okrepitve. Rommel je pozabil na svojo bolezen. »Naposled sem dočakal veliki dan«, je zapisal 30. avgusta. »Mislim, da smem tvegati. Na naslednjo polno luno ne smem več čakati in tudi na toliko materiala ne morem več računati.« Vendar se udar nacifašizma ni posrečil. Nastopili so novi angleški tanki tipa »Sherman«, ki so ob strahotnem topovskem ognju preprečili nemške nakane. Vojna v Afriki je bila za sile osi izgubljena.

Dne 25. septembra je Rommel odletel v Nemčijo »na kratak bolezenski dopust«. Mesec pozneje je Montgomery sprožil ofenzivo. Rommelov namestnik Stumpe je umrl na bojišču zadeta ga je srčna kap. Rommel se je vrnil 28. oktobra. V pismu je zaupal ženi: »Če bomo klonili, bo vsa Severna Afrika padla v roke Angležem. To bi se utegnlo zgoditi v nekaj dneh, tudi brez boja, kakaj sovražnikova premoč je velikan... Na smrt sem utrujen.« Dne 3. novembra ji je spet pisal: »Za nas je konec. Utopljamo se v morju sovražnikov. Zavidam mrtvim, ki so vsaj končali pot usode.« Šest dni zatem so se zavezniški izkrcaji v Alžiriji. »Afriški korpus ne bo več videl Evrope.« Rommel se je

pisali, da se Rommel ni upri Hitlerju kot tiranu, marveč kot ostali nacistični generali, iz jeze zaradi napak, ki jih je povzročil z vmešavanjem v vojaške zadeve. Rommel je prišel v stik z zarotniki s pomočjo stuttgartskega župana, antinacista Karla Ströllina. Župan in njegovi sodelavci v zaroti so videli v Rommelu novega Hindenburga, ki bi edini lahko potegnili za sabo vojsko. Po nekaj sestankih je bilo sklenjeno, da bo Rommel šel na sestanke s Hitlerjem. Prepričati bi ga moral, da se je treba umakniti. Kolikor bi se ta poskus ponesrečil, bi mu postal pismo, v katerem bi mu pojasnil, da je edina rešitev premirje z zavezniki. Sele ko bi ta poskus izpadel, bi prešel v neposredno akcijo.

Medtem je Rommelovo razočaranje raslo. Invazija se je bližala, izhoda pa ni bilo videti nobenega. V glavnem poveljstvu se niso niti zmenili za njegove nasvete, da bi minirali Rokavski preliv in z V-1 bombardirali področje med Portsmouthom in Southamptonom. Keitel, Jodl in Rundstedt so se uprli tudi njegovi zamisli, da je treba sovražnika napasti že na morju. Na dan izkrcaja, 6. junija 1944, je bil Rommel na poti k Hitlerju. Spotoma je kupil še par francoskih čevljev za ženo in jih odnesel domov v Herrlingen. Mesec pozneje je imel neke razgovore s Seppom Dietrichom, poveljnikom II. esesovskega oklepne korpusa. Med povratkom je njegov avtomobil napadlo osem an-

tisk omenjal le manjšo neizgodo.

Esesovci so 7. septembra 1944 aretirali načelnika Rommelovega štaba, generala Speidla, ker je baje sodeloval v zaroti. Rommel, ki je bil na okrevanju v svoji vili v Herrlingenu pri Ulmu, je takoj telefoniral na vrhovno poveljstvo: dali mu niso nobenega pojasnila. Keitel ga je 7. oktobra poklical v Berlin, da bi se pogovorili »o morebitnih novih nalogah«. Po nasvetu zdravnikov ni hotel na pot. Admirala Rugetju, ki ga je obiskal 11. oktobra, je dejal: »V Berlin ne grem. Vem, da tja ne bi prispel živ. Ubiti bi me na cesti in simulirali nesrečo.

Dne 13. oktobra je pri Rommelu spet zazvonil telefon. Klicali so ga s poveljstvom petega vojnega okrožja v Stuttgartu in mu sporočili, da ga bosta naslednjega dne obiskala general Burgdorf in Maisel. Tako je tudi bilo. Prišla sta točno opoldne, z avtomobilom, ki ga je vozil esesovec Dose. Po enournem razgovoru se je Rommel vrnil k ženi. Obraz mu je bil čisto tuj. Rekel ji je: »Prišel sem se posloviti. Čez četr ure bom mrtev. Osumljen sem sodelovanja pri atentatu na Hitlerja. Zdi se mi, da sem bil na Gördelerjevem seznamu označen kot kandidat

Levstikova brigada v nemški ofenzivi

Čeprav je bila naša brigada ustanovljena 10. septembra 1943, to je po italijanski kapitulaciji in je bilo v njej od nekako 1100 borcev le kakih 100 takih, ki so bili partizani že prej, od 1942 in začetka 1943, je bila pred nemško ofenzivo morala borcev na višku. Z neznatnimi izgubami smo namreč uničili nemški postojanki na Pečarju in Prežganju ter odbili več poskusov Nemcev, da bi vdrla na osvobodeno ozemlje. Med novinci ga skoraj ni bilo, ki ne bi bil doživljal ognjenega krsta. Povečini so vsi hitro premostili začetne težave, kakršne so imeli skoraj vsi novinci, in si pridobili potrebno osnovno znanje v vojaških zadevah.

Nekako v drugi polovici oktobra 1943 sem bil iz 3. bataljona premeščen v 4. za namestnika bataljonskega komisarja. Bataljon, v katerega sem prišel, je bil vključen v brigado šele oktobra in so bili v njem po večini tovariši iz Bele krajine. Nisem jih poznal po imenu, še manj pa sem poznal njihovo borbenost.

Nastanjeni smo bili v vasi in v gradu Lisičji pri Škofljici. 1. bataljon je bil na Igu, 2. na Škofljici, 3. pa nekje ob ljubljanskih žitnih ovirah pri Lipoglavu in na Leskovcu pri Višnji gori. Topovska baterija je bila v vasi Zalog, štab brigade pa v Smarju. Slišali smo že govorice o začetku nemške ofenzive, toda čutili smo se močne in zato nas take govorice niso preveč vznemirjale.

Začelo se je 4. novembra 1943, ko so nemške prednje straže vdrle na Turjak, v Zelmlje, Smarje in na naši desni strani v hribe okoli Police in sv. Urha. S tem smo jih imeli za našimi hrbti, pred nami pa je bila močno utrjena Ljubljana. Vse to je od nas zahtevalo naglega ukrepanja, predvsem pa preboj in kraje, kjer bi imeli večje možnosti za manevriranje. V tem položaju se je brigadni štab odločil za demonstrativ-

ni napad na samo Ljubljano. Zakaj je prišlo do take odločitve, ne vem točno. Možno je, da je brigadni komandant Jože Zidar sam smatral, da je potrebno, ker bi brigada s tem napadom razbremenila druge enote, ki so se znašle v vrtincu nemške ofenzive, predvsem pa zadnje ustanove kot bolnišnice, skladišča, delavnice itd. Zaradi nevarnosti za Ljubljano naj bi namreč nemška vojska nehala temeljito preiskovati obširne gozdne predele po Notranjski in Dolenjski. Štab je dobil nalogo za napad lahko tudi od komandanta 18. divizije Rada Pehačka. Brigadni komisar Janez Perovšek-Pelko je namreč v zvezi z ukazom obiskal divizijski štab, ki se je že umaknil v gozdove okoli Lipljen. Po njegovi izjavi je napad na Ljubljano zahteval glavni štab.

Naj se povrнем k opisu napada na Ljubljano. Mislili smo, da bomo imeli po njem še dovolj časa za umik. Naš 4. bataljon je dobil ukaz, naj zvečer 4. novembra prevzame poleg svojih še položaje 2. bataljona ter se zavaruje z zasedami proti Pijavi gorici in Smarju.

Proti večeru smo začeli razporejati borce po položajih in zasedah. Intendant pa je pripravil bataljonski pretež za premik, kar ni bilo lahko, ker smo zaradi dolgotrajnega zatišja in bližnje italijanske kapitulacije imeli obilo opreme, hrane in streliva.

Z nočjo je 2. bataljon odšel proti Igu k 1. bataljonu, s katerim naj bi skupaj napadla utrdbi na Viču. Pridružila se jima je še topovska baterija. Okoli 23. ure sta bataljona napadla. Kmalu sta razbila nekaj bunkerjev na cesti Vič-Ig in si s tem odprla prehod proti Viču. Med bojem smo dobili vsi trije bataljoni ukaz, naj se umaknejo proti Golemu. 1. in 2. bataljon sta med umikom zažgala še leseni most na cesti Ig-Vič, mineri pa so postavili mine na cesti Škofljica-Pijava gorica. Poleg navadnih min so v cestišče zakopali še neeksplozivno letalsko bombo.

Proti jutru 5. novembra sta se 1. in 2. bataljon sestala ter se nato ustavila na Golem, 4. bataljon pa je ostal v vasi Sarsko.

Takoj ko smo prišli na Sarsko, smo poslali močne izvidnice nazaj proti Škofljici in Igu, okrog vasi pa postavili močne straže, ki naj bi budno pazile. Kuharji so takoj začeli kuhati izdaten zajtrk, ki naj bi v primeru potrebe zadostoval tudi kot kosilo. Tega najbrž, smo računali, ne bomo mogli skuhati.

Zjutraj se je spustila na Barje in tudi na naše položaje gosta megla, da se je videlo le kakih 20 do 30 metrov daleč. Pomalem je začel naletavati tudi sneg. Tedaj smo zaslišali streljanje od Iga sem. Okoli 8. ure nam je postalo jasno, kaj to streljanje pomeni. Tedaj se je namreč vrnila naša patrulja, ki je odšla v to smer. Povedali so, da so se srečali z Nemci in domobranci, ki so se takoj umaknili proti Ljubljani. Kljub temu je bataljonski štab takoj ukazal četam, naj zasedejo položaje okoli vasi. Sklepali smo, da nas bodo napadli, ne samo od Iga, ampak tudi od Pijave gorice in Škofljice sem.

Borci so si poiskali zasilna kritja kar po sadovnjakih v neposredni bližini hiš. Jaz sem ravno prišel do kuharjev, ki so kuhali na nekem dvorišču, da bi ugotovil, kako je z zajtrkom, ko so blizu vasi udarile prve mine.

Medtem so se vrstile tudi druge izvidnice in poročale, kako se nam Nemci bližajo tudi po cesti iz Škofljice. Nekaj časa so Nemci streljali na nas z minometi, vendar nam niso naredili škode, ker zaradi megle niso mogli popravljati zadetkov. Mine so padale pod vasjo, šele okoli desete so začeli zadevati vrtove. Za tem so se oglašili naši in nemški mitraljezi. Tudi to streljanje je bilo bolj na slepo, ker se je megla še zgostila. Zaradi nevarnosti, da bi Nemci meglo izkoristili za nenaden napad, smo pratež iz vasi v gozdje za vasjo, kjer so naprej kuhali. Toda težko pričakovani zajtrk smo dobili šele nekako ob treh popoldne, ko je streljanje poenotilo.

Od brigadnega štaba smo dobili nalogo zapustiti Sarsko in se priključiti brigadi na Golem. Pozno popoldne smo tam našli 1. in 2. bataljon, potem pa dobili nov ukaz: zasedite položaje nad Zelmljami z namenom zvečer napasti Nemce v vasi. Toda to so bili le načrti.

Tako smo zasedli položaje okoli Zelmlj in čakali nadaljnjih navodil nekako do 20. ure. Snežilo je vedno bolj in mnoge,

ki niso imeli niti plaščev, je začelo pošteno zebsti. Končno smo dobili ukaz za pohod in spoznali, da to pot Zelmlj ne bomo napadli. Vračali smo se skozi Golo nekako ob 22. uri. 2. bataljon je hodil spredaj, naš 1. pa zadaj. Okoli polnoči smo počivali in zvedeli, da gremo iz Notranjske, kjer se bomo iz ofenzive prebili proti Beli krajini, če pa ne bo šlo, pa proti Primorski. Vedno težje smo hodili, snega je bilo že skoraj do kolen. Ovirali so nas tudi topovi. Nazadnje je prišel ukaz, da

jih moramo na varnem kraju skriti. Zaradi snega smo bili prepričani, da jih sovražnik ne bo našel.

Bilo je okoli 6. ure 6. novembra. Za nami je bila že druga noč brez spanca. Prišli smo do požgane vasi Krvava peč, ki so jo Italijani že nekajkrat požgali, prav tako tudi bližnje zaselke. Zato nismo mogli računati na počitek v prijaznih kmečkih izbah in na pečeh, kjer bi se posušili, se ogreli in naspali. Kljub temu smo enote razmestili po vasi, kakor smo najbolje mogli. 2. bataljon je s komandantom Žožom, ki je bil na čelu brigadne kolone, odšel v vasi Sekiršče in Purkarče.

Preden smo legli, je bilo potrebno urediti še marsikaj. Jaz sem moral poiskati brigadnega komandanta, da zvem, ali bomo v vasi čez dan ali pa pojdemo dalje. Pa tudi, kako bo glede zavarovanja in če bomo lahko tudi kuhali.

Medtem se je popolnoma zdanilo, tudi snežiti je prenehalo in oblaki so se razkadili. Nastopilo je lepo zimsko jutro. Ko sem gazil sneg proti brigadnemu štabu, sem se začel ozirati okoli sebe kot človek, ki je prvič prišel v neznan kraj in ga zato zanima vsaka podrobnost. Tako sem naenkrat zagledal na pobočju, ki se razteza proti Iški, manjšo kolono, ki se pomika proti nam. Kakih 20 jih je bilo, zaradi oddaljenosti nisem mogel ugotoviti, ali so naši ali Nemci. Zato sem se podvilal proti štabu. Komandant je vzel v roke daljnogled in takoj kriknil: »Nemci! Takoj na položaje!»

Vrnil sem se takoj, da bi prenesel povelje našemu bataljonu. Medtem pa je že začelo pokati pri 2. bataljonu. Še predno smo zasedli položaje, so do nas prišli nekateri borci iz 2. bataljona, med njimi tudi komisar Janez Zalar-Tavčar. Ta je povedal, da so jih Nemci presenetili v vasi, »ko so si sušili obutev. Komandant Žože je sicer z nekaj borci jurišal na sovražnika, vendar se jih je prebilo le kakih 25. Do nas je prišlo vsega skupaj okoli 40 borcev. S tem je bil 2. bataljon kot enota že izločen iz boja, četudi je komisarju Tavčarju prek noči uspelo zbrati preživele in prevzeti ranjence.

V največji naglici smo se razporedili na položaje kar v vasi. Uspelo nam je ustaviti nemški naskok in rešiti pretež brigade in bataljona iz vasi. Čete našega bataljona so zasedle položaje okoli vasi v največjem redu, brez panike in nepotrebne razburjenosti. Prvi preplah je že minil. Nato pa je 1. bataljon napravil protinapad in zasedel položaje nedaleč od Krvave peči. Naš 4. bataljon je držal desno krilo brigadne obrambne črte, četudi so nemški mitraljezi neutrudno sekali po nas. Sledilo so trije novi nemški naskoki in protinapadi 1. bataljona. Ta je na neki

majhni vzpetini, ki je trikrat menjala gospodarja, prizadejal sovražniku hude izgube.

Nekako opoldne je Nemcem s pomočjo topov in minometov uspelo, da so nas potisnili s položajev. Počasi smo se v skupinah umikali in razporejali borce po robu gozda nedaleč od Krvave peči. Za našimi hrbti se je gozd raztezal do Mokrice, Kureščka in vasi Golo, odkoder smo prišli.

Kmalu smo se spet spopadli z Nemci, ki so nam prišli čisto blizu. Posamezniki in skupine naših borcev so se bojevali južno. Videli sem, kako je nemški mitraljezec smrtno zadel našega, ko pa je to opazil četni komandir, neki Ribničar, je pograbil mitraljez poleg mrtvega mitraljezca in zakričal:

»Čakaj, hudič švabski, to ti bom vrnil!»

Izstrelil je nekaj kratkih rafalov in nemški mitraljez je utihnil. Ko se je komandir dvignil na kolena, da bi dobil še koga na muho, ga je zadel strel v glavo, da je bil takoj mrtev. Mitraljez pa je rešil pomočnik mitraljezca.

Na hribčku, kjer je imel položaje naš 4. bataljon, me je poklical neki borec, šestnajstletni fant, in me vprašal, kam naj strelja, ko vsepovsod poka. Opazil sem, kako je ves zmeden, vendar sem videl tudi njegovo pripravljenost za boj. Rad bi ga poslal v zaledje, če bi ga imeli. Le primeren zaklon sem mu pokazal in ga poučil, kje so Nemci in kje naši in kam naj se umakne, če bodo drugi zapustili položaje.

Popoldne so nas Nemci spet začeli močno obstreljevati z minami, ki pa nam niso prizadejale posebnih izgub, ker so eksplodirale globoko pod snegom. Kljub temu pa so mnogi pri tem duševno trpeli. Komisar ene izmed naših čet je začel godrnjati, zakaj ne odgovorimo z našimi minometi. Vzel je lahki minomet in nekaj minut odšel na greben, da bi imel boljši razgled, kam bo zadel. Naravnal je minomet, vložil muno v cev in se dvignil, da bi bolje videl. Tedaj pa so ga zadel drobci sovražnikove mine v vrat in mu ga raztrgali. Bil je takoj mrtev, trije naši borci so ga odnesli, da trupa ne bi dobil sovražnik in ga oskrunil.

Oblaki so se spustili nižje in spet nas je začela zagrinjati gosta megla. Kljub temu se je boj nadaljeval z vso srditostjo. Odšel sem, da bi obhodil položaje in prišel do majhne, požgane in porušene hišice, kjer sem našel na borca v italijanski uniformi, brez orožja. Začuden sem ga vprašal, kje ima orožje, tedaj pa mi je začel pojasnjevati, da je Italijan, da so ga partizani poslali v Italijo, pa ima v Trebnjem »sinjorino« in če bi mu zato dovolili, da se bojuje z nami. Potem mi je v polomljeni slovenščini zatrjeval da bo dober partizan. Tedaj sva zaslišala iz za zidu klince na pomoč. Skočil sem okoli vogala, Italijan pa za mano. Našel sem nekega mitraljezca, Belokranjca, ki je bil ranjen v stegno. Italijan se je oglašil, da tako ni dobro. Takoj je začel z vso vneto v odprtno, skozi katero je prejel streljal mitraljezec, nalaagati kamenje in opeko. Le ozko rezo je pustil. Ko je bil gotov, me je pogledal. Kimajoč sem mu dovolil vzeti mitraljez. Brž ga je namestil in začel z vso vneto streljati po Nemcih, ki so se medtem začeli pomikati proti nam.

Pustil sem Italijana s pomočnikom, mitraljezcu pa sem pomagal iz ruševin, da bi ga izročil bolničarjem. Pozneje sem zvedel, da so ga rešili in da se je srečno vrnil v Belo krajino. Italijana pa nisem videl nikoli več.

Bolničar Gantar je stal za precej visoko skalo, ko sem ga zagledal. Rad bi se z njim pogovoril, kako je kaj glede ranjencev. Še kakih deset korakov sem imel do njega, ko so zaskale okoli mene kroglice iz brzo-strelke. Vrgel sem se v sneg pod bližnjo smreko, debelo le kakih deset centimetrov in mi je zato ponujala kaj skromno varnost. Izstrelki so se še vedno usipali okoli mene. Ves sem se zagrebel v sneg, po meni pa je padalo lubje in odsekane vejice. Nemec je streljal še naprej in me prikoval v sneg. Le levo in desno sem lahko malo pogledal, da bi pa videl, kaj se dogaja pred menoj, bi moral dvigniti tudi glavo. Če bi si to skušal privoščiti, bi me stal življenje. Zato sem zaklical Gantarju, naj pogleda izza skale in ugotovi, kdo in odkod tako divje strelja name. Povedal mi je, da je v dolinici pod menoj, kakih 30 m daleč, grm in da najbrž v njem tiči Nemec, ki nabija proti meni. Počasi sem dvignil svojo brzo-strelko in jo položil predse v sneg. Gantarja pa sem prosil, naj prek skale strelja proti grmu, saj tudi on ni smel kar pomoliti glave iz kritja. Medtem ko je Gantar naglo streljal, sem se dvignil na komolec in užgal proti grmu. Takoj sem opazil,

kako se z grma osipa sneg, neka postava se je skotalila po snegu, druga pa je skočila za bližnjo smreko. Tedaj pa je moja brzo-strelka utihnila, ker sem izpraznil vseh 30 nabojev iz okvira. Spet je zažvižgalo nad menoj. Brž sem zamenjal okvir in čakal. Pričakoval sem, da bo Nemec pogledal izza smreke, od katere sem ležal v snegu videl samo krošnjo. Res je bilo tako, moja brzo-strelka je spet zadržala, ko sem zagledal rob čelade, za njo pa del ramena.

Streljanje je že skoraj prenehalo na obeh straneh, ko je spet zažvižgalo nad nami v vejah dreves za našimi hrbti. Nemci so začeli streljati z eksplozivnimi krogli, kar je naše novince precej prestrašilo. Potolažili so jih starejši borci, ki so jim pojasnili, kaj je to.

Ravnokar sem se pripravljval, da grem po orožje obeh ubitih Nemcev, ko je prišel k meni komandant 3. bataljona Pavijan in mi sporočil, da je borce potrebno umakniti in jih urediti za pohod.

Na Krvavo peč se je začel spuščati mrak. Vas je bila ta dan res krvava kot še nikoli. Najbrž ne bomo nikoli zvedeli, koliko naših je tu izkrevavalo. Precej je bilo tudi ranjenih, med njimi brigadni komandant tovariš Zidar, ki pa je kljub temu vodil brigado do konca ofenzive. Toda Nemci niso razbili brigade.

Mokri, lačni, neprespani in izčrpani od pohodov in bojev smo vztrajali na položajih ne glede na žrtve...

Anton Pelko-Vine

Imeli smo ljudi...

ERNESTA BELIČ-ZDENKA

Ni dolgo od tega, kar smo se na koprskem pokopališču za vedno poslovili od znane aktivistke v času narodnoosvobodilnega boja v Slovenski Istri — Ernesta Belič-Zdenke.

Rodila se je pred 59 leti v Potoku pri Pridvorju. Z 17 let se je kot delavka v vrstah naprednega tržaškega proletariata odločno postavila krivici po robu. Svoje delo je še bolj pogumno nadaljevala po aretaciji moža, ki je bil član KP že od leta 1925. Zaradi preganjanja, brezposelnosti in s tem neurejenega življenja sta ji v rosnih mladosti umrla dva otroka. Leta 1930 je z močnim pobegnila v Jugoslavijo.

V NOB se je vključila že leta 1942. Po svojih zmogljivostih je zbirala gradivo za zapornike v Trstu. Junija 1943 so ju skupaj z močnem poslali na ilegalno delo v sedanjo Slovensko Istro. Delala je v odboru OF in bila tudi obveščevalka komande mesta Koper. Zaradi aktivnega in organiziranega dela za NOB so januarja 1945 njeni materi požgali dom in Zdenka se je morala po nalogu umakniti v Trst, kjer tudi po osvoboditvi ni prenehala z delom za napredne cilje.

Za zasluge v NOB je bila večkrat odlikovana; njeno priključnost pa so izpričali tudi številni borci in aktivisti, ki so jo pospremili na zadnji poti.

A. Klun

**NAGRADNA
PRODAJA**

**RUSKIH RIB
IN KOMPOTOV**

**609 LEPIH
NAGRAD**

PREHRANA

Znižane cene ležalnim blazinam

Sava
TOVARNA GUMIJEVIH IZDELKOV

Kranj

ODLIČNE KAKOVOSTI
V INDUSTRIJSKI TRGOVINI

»SAVA«

PRODAJALNE:

- KRANJ, Maistrov trg 2
- MARIBOR, Trg revolucije 6
- ZAGREB, Gajeva 2/b
- OSIJEK, Augusta Cesarca 29
- SPLIT, Žrtava fašizma 27
- BEOGRAD, Kneza Mihajlova 47
- SARAJEVO, Maršala Tita 15
- SKOPJE, Ljubljanska 14

IVAN MIKULIN

Izza kulis fašistične policije

Sumljiva pisma smo s poštne urada odnesli na policijo in jih tam v strogi tajnosti, celo za zastrtimi okni, z ustreznimi pripomočki odpirali, fotografirali in prevajali v italijanščino, če so bila pisana v tujih jezikih. Prav tako smo preizkušali, če je v njih kaj zapisano s tajnimi črnili.

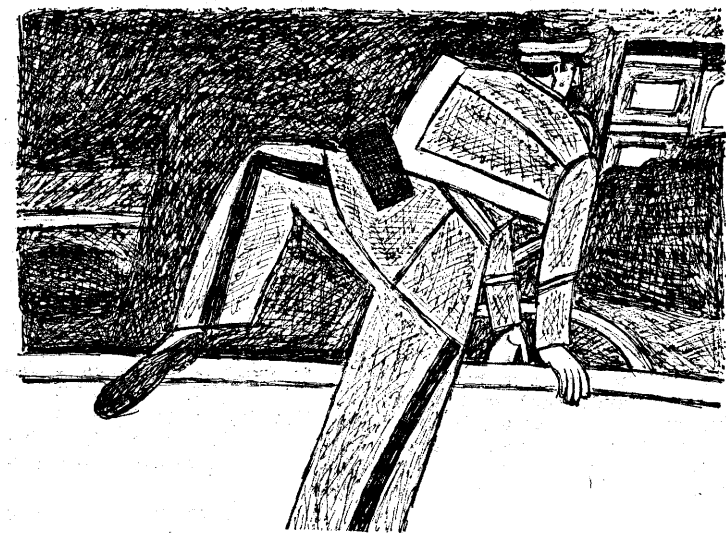
Ko sem se temeljito seznanil z delom in ko sem spoznal tudi ljudi, ki so delali pri tem, tako poštno uradnike kot policiste, sem od nekega uradnika zahteval, naj mi odpre ustaški poštni predal. Uradnik je seve mislil, da je to uradna zahteva in da imam tak ukaz, jaz pa sem to storil na svojo roko. Kakor hitro sem zahteval ustaško pošto, sem jo začel dobivati redno...

Tako sem imel pregled na delom ustaškega glavnega stana, ki je bil še vedno v Bologni. Važnejše podatke sem si na skrivaj izpisoval. Med drugim sem tako odkril naslov novega ustaškega taborišča v Italiji in zvedel za vrsto ljudi iz Ljubljane, Celja, Avstrije itd., ki so imeli stike z ustaši. Z ustaši si je dopisovala hči Evgena Kvaternika, poročena v Berlinu, ki je tam imela dobre zveze s kasnejšim nacističnim feldmaršalom von Brauhitschem, ta pa je imel spet prek nje zveze z ustaši. Tudi za Lorkovičeva potovanja sem zvedel, skratka za vse, za celo vrsto pomembnih podatkov, o njih, ki so se pletle okoli Berlina, Dunaja, Buenos Airesa, Zagreba in Bologne.

Pri cenzuri sem delal vse do oktobra 1934, do atentata na jugoslovanskega kralja Aleksandra v Marseillu. Vmes so me tudi za dan ali dva kam poslali. Na enem takih potovanj sem zvedel, kaj počenjajo ustaši v taborišču v Gargotari. Urili so se v streljanju, sabotažah in drugih podobnih strokah.

Morda ob koncu leta 1933 ali v začetku 1934 sem se seznanil z nekim švedskim novinarjem, ki sem ga poznal na videz že od prej. Zaupno sem mu pripovedoval, kaj vse se dogaja v Italiji in kako se fašizem pripravlja na vojno, prav tako pa sem ga seznanil z ustaškim rovarjenjem proti Jugoslaviji. Kmalu je švedsko časopisje o tem objavilo več člankov, nakar so ustaše iz Gargotare preselili drugam. Tedaj jih je bilo že okoli 250 do 300. Kam so šli, pa sem kmalu zvedel iz pisma...

Nekoč sem izkoristil službeno potovanje in si šel ogledat okolično ustaškega taborišča. Kmetje so mi pripovedovali o nekakšnih Bolgarjih ali Poljakih, ki vse dni in noči streljajo, mečejo bombe in se pretepejo. Tudi parmski policisti, ki sem jih mimogrede obiskal, so mi vedeli povedati, da se v njihovi provinci urijo jugoslovanski uporniki. Skupine in posamezniki prihajajo in odhajajo, potem pa se v Jugoslaviji dogajajo razni bombni napadi.

Prav tako sem še vedno osebno nadzoroval ustaško vilo v Bologni, kadar sem le imel kaj prostega časa na razpolago. Večkrat sem se pozno ponoči plazil prek ograj, da bi prišel bliže. Nekoč mi je uspelo priti čisto blizu. Skozi okno sem zagledal v sobi obilo različnega orožja. Kasneje, ko so bile objavljene po časopisih slike orožja, uporabljenega za atentat na kralja Aleksandra, sem se spomnil orožja iz vile v Bologni in spoznal, da je bilo orožje enako.

Nadalje sem videl skozi okna razne dopise, ki so ležali vsepovsod. Vse noči so v vili pili pisalni stroji, ljudje so tekali iz sobe v sobo, skratka, videlo se je, da štab dela s polno paro. Julija ali avgusta 1934 sem službeno potoval v Milano. Vedel sem, da je tam jugoslovanski konzulat, nisem pa vedel za njegov točni naslov. Zato sem ga poiskal prek uradnega seznama tujih diplomatskih zastopstev.

Že dolgo sem namreč nameraval seznaniti jugoslovanske oblasti z ustaškim delovanjem, toda za kaj takega nisem imel priložnosti, ker nisem imel zvez. Zato sem sklenil te zveze sam poiskati, če me že oni nečje najti. Samo ugodne priložnosti sem čakal in zdaj se mi je ponudila. Nerodno je bilo samo to, da je tuja predstavništva stražila politična policija, kjer smo se med seboj več ali manj vsi poznali. Prav lahko bi kdo zapazil, da sem šel na konzulat...

Ko sem torej opravil svojo službeno nalogo v Milanu, sem šel oprezovat pred konzulat, kdo je tamkaj na straži. Kmalu sem ugotovil, da tam postopata dva neznanca, ki me ne poznata. Naredil sem se nevednega in pogumno šel mimo njiju, vstopil v urad in zaprosil, naj me predstavijo konzulu. Govoril sem slovensko in neko me je brž vprašal, kaj bi rad. Prvi me je brž odinil drugemu, ki je govoril srbohrvaško, ta pa spet tretjemu, prav tako srbohrvaško govorečemu. Šele temu sem imel priložnost povedati, da sem italijanski politični policist iz Bologne, da sem bil nekoč član TIGR, da sem primorski Slovenec, da mu nameravam povedati nekaj zelo važnega, da pa ne želim, da bi zame vedeli vsi uslužbenci konzulata.

Moje izjave pa so sprejeli zelo hladno in me skoraj postavili pod kap. Še svoj priimek in ime sem jim povedal in odkod sem doma, pa so me že odpravili z izgovorom, da se oni kot diplomatsko zastopstvo ne ukvarjajo s takimi zadevami, potem so mi zelo vljudno pokazali vrata.

Menda ni treba posebej povedati, kako razočaran sem bil nad takim sprejemom. Šele kasneje, ko sem več vedel o delu obveščevalne službe, sem spoznal, da so kljub temu imeli prav. Lahko bi bil navaden provokator, ki ga je poslala italijanska policija, da bi povzročila diplomatski škandal...

Vrnil sem se v Bologno. 7. oktobra 1934 je prišel v Milano Mussolini, nam pa so omenili možnost, da bodo nanj poskušali atentat. Zato so nas vse poslali tja.

Zvedeli smo, da so oboroženi protifašistični emigranti iz Francije odšli v Italijo.

Spet sem premišljeval, da bi obiskal konzulat, pa sem to misel zavrgel zaradi hladnega sprejema prejšnjikrat in ker sem menil, da bodo ob Mussolinijevem obisku poostri nadzorstvo tudi nad tujci.

Tiste čase mi je že bilo znano, da pripravljajo ustaši v Jugoslaviji upor, ki bi ga Italija izkoristila za poseg v notranje zadeve svoje sosedbe in za vojaški napad z zasedbo. O tem so pisali ustaši v svojih pismih. Tačas pa je Mussolini govoril javno o zblizanju s sosednimi državami.

Dne 9. oktobra je v Legnanu govoril Mussolini pred veliko množico in ponujal Jugoslaviji roko sprave. Že teden prej je bil napovedan obisk kralja Aleksandra Franciji in Mussolini je sumil, da bo snoval nekaj v obrambo svoje države. Brez dvoma je že takrat Mussolini vedel za nameravani atentat.

(Nadaljevanje)

Tako se začne prva kitica znane partizanske pesmi, ene izmed najlepših, kar smo jih nekoč peli na mitingih, pohodih in kjer si bodi. Besedilo je zašlo v skoraj vse medvojne in povojne pesmarice.

Spominjam se, da sem nekoč bral, kako je bila ta pesem pesem gorenjskih partizanov. In res, že iz samega besedila bi lahko sklepali, da so jo prvi zapeli neke na Gorenjskem, tam kjer so bili partizani visoko v gorah, kjer sta gora in dolina bili tako ločeni kot nikjer drugje.

Potem sem pa zvedel, da stari gorenjski partizan Albin Zemlja-Nande iz Zirovnice ve, kako in kdaj je ta pesem nastala.

Morda ne bo odveč, če napišem nekaj podatkov o Al-

Stolom. 17. maja pa je iz nje nastala »Koroška četa«, kasneje Zahodnokoroški bataljon. Hodili so čez mejo na avstrijsko stran. Med drugim se je udeležil tudi osvoboditve 54 ruskih mladincev v Bistrici v Rožu v avstrijski Koroški. 24. julija 1943 je bil pod Ajdno nad Zirovnico ranjen v oči od peska, ki ga je vrgla vanj eksplozija. Zdravil se je pri ženinah starših, pomagal pa mu je zdravnik dr. Bergel. Ko je jeseni za silo ozdravel, je bil čez zimo aktivist OF na domačem terenu, spomladi je postal aktivist v jeseniškem okrožju, jeseni 1944 pa komandir zaščitne čete OZNE za Primorsko. Septembra 1945 je bil demobiliziran kot poročnik, zaposlil se je v jeseniški železarni kot električar v trafo

vojakova čast, da ima svetlo in čisto orožje. Takrat pa smo tako zapeli, ker je bilo res. Naše orožje je bilo namreč zaradi dežja, snega in vsega drugega resnično precej zarjavelo.

Pozneje se je pesem hitro razširila po vsej Sloveniji, nekaj so še dodali, pa tudi spremenili. Vendar bi povedal, kakšna je bila v začetku, ko je imela le štiri kitice. Peto, ki se začena tako kot prva, so pripisali kdove kje.

Pobrskal je po spominu in začel recitirati:

*Stoji na gori partizan
mu puška je rujava.
Od bitk, trpljenja in gorja
srce mu v nadi plava.*

*Njegova kaplja že krvi
nam mnogo je rodila.
Junaških moč, jeklenih src
planine napolnila.*

*Saj pije tujec našo kri,
razdira nam družine,
vihar nad njim naj zahrumi,
naj zarja zmage vstane.*

*Zato pa fantje vsi na plan
in vsi v partizane.
Naj borba naša zaplami,
naj zarja zmage vstane.*

Mile Pavlin

STOJI NA GORI PARTIZAN

binu. Rojen leta 1917, oče železničar, ded železniški delavec, sam pa se je izučil za električarja. Bivši jugoslovanski vojsko je služil kot sin edinec samo 9 mesecev v Slavonemskem Brodu pri železniškem polku. Po vrnitvi se je zaposlil v jeseniški železarni. Če je prej telovadil pri Sokolu, se je v železarni seznanil z delavskim gibanjem. Zato je takoj leta 1941 vedel, kaj je treba delati. Zbral je orožje, ki ga je zavrgla kraljeva vojska in drugače sodeloval z OF. 1942 je skupaj z drugimi fanti v Zirovnici in bližnji okolici vstopil v vernašaf, da bi dobil orožje. Kmalu so vsi odšli s partizani, kar se je zgodilo 4. maja 1942. Postal je borec čete pod Stolom, se udeležil mnogih akcij, med drugim tudi požiga železniškega mostu v Mostah. Iz čete je nastal Cankarjev bataljon, da bi se jeseni spet razdelili na čete. Februarja 1943 je postal komandir čete, ki je ostala pod

postaji. Leta 1965 so ga upokojili.

»Kako ste spesnili tisto partizansko pesem,« ga vprašam. Začel je pripovedovati: »Bilo je spomladi 1943, vsekar pred 17. majem, ko smo odšli na Koroško. Tam smo to pesem že na veliko peli. Torej marca ali aprila. Več dni smo besedilo brusili, melodijo si ji izmislili moj sovaščan Zdravko Tavčar, ki zdaj živi v Mariboru in je bil dober pevec. Tudi pri sestavljanju besedila je imel on glavno vlogo.

Taborili smo na Premzberku nad Smokuško planino, torej nad našo vasio, in gledali v dolino, kjer so bili naši svojci in naše domačije. Tako moje kot Tavčarjeve so Nemci izgnali. Nanje se nanaša verz »Saj tujec pije našo kri, razdira nam družine...« Kasneje so se nekateri iz nas norčevali, češ zakaj naj bi imel partizan »rjavo« puško, kot poje pesem, ko je vendar

Denarna pomoč poškodovanim v vojaški službi

Z odlokom zveznega izvršnega sveta so izpopolnjeni predpisi o enkratni denarni pomoči občanu, ki je bil pri opravljanju vojaške službe ranjen ali poškodovan.

Zakon o JLA določa, da pripada vsakemu občanu, ki brez lastne krivde dobi poškodbo ali rano med opravljanjem vojaške službe v mirnem času, enkratna denarna pomoč, če je potem postal invalid z 20-odstotno ali večjo nesposobnostjo. Odlok zdaj natanko določa, da bo znašala pri 20-odstotni invalidnosti odškodnina 2000 N-din, 30-odst. 2500, 40-odst. 3000, 50-odst. 4000, 60-odst. 5000, 70-odst. 6000, 80-odst. 7000, za 90-odst. 8000, za popolno invalidnost pa 10.000 N-din.

V primeru, da gre za poškodbo ali rano, dobljeno v vojnem letalstvu ali podmornici pri nesreči, nadalje pri skakanju s padalom ter izpolnjevanju nalog pomorskega diverzanta ali potapljača, se denarna odškodnina poveča, in sicer za 2000 N-din, če znaša invalidnost do 40 odst., za 4000, če znaša 50 ali 60 odst., če znaša invalidnost 70 odst. ali več, pa za 6000 N-din.

Enkratna denarna pomoč ostane nespremenjena v primerih, ko vojaška oseba pade ali umre za rano. Tedaj se njegovi družini izplača 20.000 N-din, če je enočlanska, za vsakega naslednjega člana pa se poveča še za 2000 N-din. Če pa je rano,

za katero je umrl, dobil pri opravljanju službe v letalu ali podmornici ali pri skakanju s padalom ali izpolnjevanju nalog pomorskega diverzanta ali potapljača, se višina enkratne denarne pomoči poveča za 10.000 N-din.

MEDNARODNO SODELOVANJE BIVŠIH BORCEV

Dr. Jelisaveta Berković Matvejeva je obiskala Jugoslavijo

Na povabilo zveznega odbora ZZZ NOV Jugoslavije je prispevala v Beograd dr. Jelisaveta Berković-Matvejeva. Gostja je po rodu iz Livna, a sedaj stalno živi v Moskvi. Je pa edina Jugoslovanka, aktivna udeleženka velike oktobrske revolucije. Sodelovala je tudi v domovinski vojni in v bojih za osvoboditev Beograda. Bila je zaposlena tudi v vojaško-medicinski akademiji pri organizaci-

ji oddelka za rehabilitacijo in fizioterapijo ranjenih borcev.

Med svojim obiskom v Jugoslaviji je dr. Berković-Matvejeva obiskala svoje rodno mesto, pogovarjala pa se je tudi z jugoslovanskimi borci.

Vojaški vojni invalid I. skupine, po rodu Tržičan

Išče sebi primerno žensko do 55 let

zdravo in značajno, za pomoč in razumevanje na jensem življenju.

Ugodni pogoji.

Naslov in vse ostale informacije se posredujejo preko uprave »TV 15«.

Delegacija nacionalnega sveta bivših borcev Alžirije obiskala Jugoslavijo

Na povabilo zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije je prispevala v Beograd delegacija Nacionalnega sveta bivših borcev Alžira. V delegaciji so: Saiki Mohamed, Attaba Mohamed in Ackhit Larbi, člani sveta in Deroulas Mohamed Al-Aid, član organizacije borcev iz Biskre.

Razen Beograda je delegacija obiskala še Sarajevo, Zagreb in Novi Sad. Seznanila se je tudi z delom ustanov za borce NOV in vojaške vojne invalide pri nas. S predstavniki zveznega odbora ZZZ NOV so se tudi pogovarjali o nadaljnjem razvijanju in razširitvi medsebojnega sodelovanja.

Tudi resničnost je včasih — nagrada... Francoski časniki so nedavno poročali o dvanajstletnem Jeanu G., gimnazijskem učencu, ki je pokazal izrazito državljansko »hrabrost«. Jean je v nalogi z naslovom »Kakšen poklic si boš izbral, ko boš odrasel?«, napisal med drugim tudi tole: »Zelim si izbrati poklic učitelja ter dokazati našim učiteljem, da je lahko človek boljši predavatelj, kot so oni.« Za iskrenost, resničnost in tudi drugače dobro napisano nalogo je Jean dobil ne samo odličan red, marveč tudi pohvalo vsega učiteljskega zbora.

V Dominikani še vedno strašijo vampirji... V tej srednjeameriški republiki se je nedavno morala zagovarjati pred sodiščem nekakšna Matilda Contreras. Obtožili so jo, da je vampir in da sosa pomoči kri spečih otrok. Zaman je nesrečnica dokazovala, da ni vampir, zaman si je njen zagovornik prizadeval prepričati sodnike, da vampirjev sploh ni. Učeni dominikanski sodniki verjamejo v vampirje ter so obsodili nesrečnico na plačilo denarne kazni v znesku pol milijona din...

Podpredsednik ZDA mora imeti dober želodec... Ko je ameriški podpredsednik Hubert Humphrey na svoji politični turneji po Aziji obiskal tudi zavezniške v Južni Koreji, je bil navzoč na vojaškem letališču Kimpo na vajah posebnih korejskih enot, ki so mu pokazale svojo bojno pripravljenost, med drugim npr. tudi tole: iz kletke so izpustili meter in pol dolgo kačo. Neki vojak se je zaletel za njo, jo ulovil, ji strelovito naglo odtrgal glavo in jo — po žrl... Humphrey se je moral hudo premagovati, da ni bruhal. Neki ameriški časnik je ob tej priložnosti pripomnil, da mora Humphrey pred predsednikom Johnsonom sem ter tja požreti še hujše stvari.

• 1964. leta so pridelali na svetu 131.679.000 bušlov (bušel je približno naš mernik) lanenega semena. Lanskoletna proizvodnja pa je, po cenitvi izvedencev, znašala približno 145.000.000 bušlov ter je bila največja v zadnjih desetih letih.

• Kemična industrija je na vsem svetu v zadnjih desetih letih povečala proizvodnjo za več kot 300 odstotkov.

• Italija izvažajo največjo količino limon na svetu ali dve tretjini celotnega svetovnega izvoza. Poleg Italije pridejo v poštev kot pomembne izvoznice limon še: ZDA, Španija in Grčija. Glavni kupci italijanskih limon so zahodnoevropske dežele, v prvi vrsti Zahodna Nemčija in Francija.

• Bolgarija je v izvozu paradiznika prva država na svetu, na drugem mestu na svetu pa je v izvozu namiznega grozdja. Danes namakajo v Bolgariji približno 20 odstotkov celotne obdelovalne površine. V izgrajevanju namakalnih prekopov spada Bolgarija med najnaprednejše dežele na svetu.

DROBNE zanimivosti

• V sezoni 1965-66. leta je znašal svetovni pridelek bombaža okrog 52.000.000 bal ali približno toliko, kolikor v sezoni 1964-65. Predvidevajo, da bo svetovna proizvodnja bombaža v letošnji sezoni dosegla rekordno količino — 50 milijonov 800 tisoč bal.

• Svetovna proizvodnja kakaa je dosegla v sezoni 1964-65. leta 1.500.000 dolgih ton (dolga tona je 1.016 ton).

• 1965. leta so v socialističnih deželah pridobili 6.500.000 ton žvepla ali 49 odstotkov več kot leta 1961. V zahodnih deželah so pridobili 22.700.000 ton žvepla, t. j. 13,6 odstotkov več kot leta 1961.

• Solstvo drugih narodnosti v Jugoslaviji. 1965/66. leta je bilo v Jugoslaviji 1422 osnovnih šol z 254.000 šolarji, pripadniki drugih narodnosti, največ Siptarjev in Madžarov, nato Bolgarov, Turkov, Romunov, Slovkov, Italijanov in tudi nekaj Čehov ter Rusinov. Siptarji, Madžari, Turki, Italijani, Romuni in Slovaki imajo tudi 170 strokovnih šol oziroma šol za kvalificirane delavce in šol za izobraževanje odraslih; te šole obiskuje 14.000 učencev oziroma odraslih. Poleg tega je še 37 gimnazij za vse omenjene narode (razen za Rusine), ki jih obiskuje 6152 dijakov. Tudi na naših višjih in visokih šolah študira precejšnje število pripadnikov omenjenih narodov: 3164 Madžarov, 2649 Siptarjev, 171 Italijanov, 761 Bolgarov, 660 Čehov in Slovkov itd.

• Danes živijo še štiri vrste plazilcev: kuščarji, kače, krokodili in želve. To so bili prvi kopenski vretenčarji, ki niso bili odvisni od življenja v vodi, pojavili pa so se pred približno 200.000.000 leti, ko se je začela druga ali sekundarna razvojna doba našega planeta. V tem razdobju so dosegli plazilci vrhunec razvoja, tako da to dobo zemeljske zgodovine pogosto imenujemo: doba plazilcev. Plazilci so tedaj gospodovali ne samo na kopnem, zagospodarili so tudi v morjih, sladkih vodah in v zraku; leteli so kakor današnji sesalci — netopirji. Proti koncu te dobe so jeli plazilci naglo izumirati, tako da so se je njihovo število na začetku tretje, nove dobe (terciarja) skrajno na skrajno majhno število. Današnji plazilci niso niti blada slika svojih prednikov iz sekundarne zemeljske dobe. Edina skupina, ki je preživela to neznansko dolgo dobo ter se ni skoraj prav nič spremenila, je skupina želv. Zelve so se pač zavarovale pred sovražniki tako, da so del svojega telesa presnovale v odpor, koščen oklep. Kakor vemo, skriva želva, kadar ji zagrozi nevarnost, vse svoje ude v koščeno »trdnjavo« ter ji sovražnik ne more zlepa do živga.

• Morske pošasti. Domnevajo, da ne napravi nobeno bitje na Zemlji človeku toliko škode kakor morski psi. Po podatkih, ki jih je na kongresu biologov na Japonskem navedel dr. Leonhard Schulz, so morski psi v zadnjih osmih letih napadli 1410 ljudi; 447 napadenih je umrlo, drugi pa so bili večinoma prav hudo poškodovani, ali pa so pridobili najmanj hude brazgotine. Po mnenju dr. Schulza, ki dobro pozna vso problematiko v zvezi s temi morskimi pošastmi, spada med najbolj pereča vprašanja, s katerimi se ubadajo prebivalci tropskih morij, vprašanje, kako bi bilo mogoče uspešno boriti se zoper te pošasti.

• Stiriinožni obrablci. Malezijski že nekaj časa utrjuje opice makake za obranbe kokosovih oreh. Makaki se izredno gibčno in naglo vzpenjajo ob glavnem palmnem stebelu, ki utegne doseči 25-metrsko višino. Makaki se z »rokami« držijo za steblo, z nogami pa obirajo sadeže in jih mečejo na tla. Makako se, kakor hitro odtrga poslednji oreh, spusti po stebelu navzdol, se s svojim dreserjem vred usede na kolo in pohiti k drugi palmi. Opica obere lahko v enem dnevu sadeže z desetih palm.

PET USODNIH LET ZA ITALIJO

Noč Velikega sveta

10. julija 1943 so se zavezniki izkrcali na Siciliji. Tisto, kar se po Mussolinijevih besedah »ne bo nikdar zgodilo«, se je vendarle zgodilo: demokratični škornji in čevlji so začeli teptati sveta fašistična in imperia tla. Medtem ko kralj sploh ni vedel, kaj naj stori, so nekdanji zvesti fašisti uvideli, da se morajo sami znebiti duceja. 13. julija je sekretar stranke Scorza poklical v svojo hišo Bottaija. Tam so bili Albini, Bastianini in Chierici. Časa za sprenevedanje ni bilo več: takoj je bilo treba sklicati Veliki fašistični svet in iti problemom do dna. Telefonirali so Mussoliniju: strinjal se je s predlogom. Sicer ni mogel izbiti, da bi se še lahko prepirali. »Ni več zdržal, vsega je bil že sit,« je pozneje rekel Navarra, Mussolinijev šofer. »To sem dobro vedel. Opazil sem, da je — prvič — prenehal predstavljati zastavice na zemljevidu s položajem na fronti...«

V naslednjih desetih dneh so se člani Velikega sveta večkrat sestali: v skupinah ali posamič. Razpravljali so o dveh možnostih: po eni naj bi reformirali fašizem, pri čemer naj bi Veliki svet dobil več oblasti na škodo Mussolinija in pri čemer naj bi

bi dovolili nekaj več svobode pri kritiki. Druga možnost pa kratko in malo ni upoštevala Mussolinija. 16. julija so se zaročniki spet sestali. Na sestanku so bili Giurati, Farinacci, Ferruzzi, de Cicco in Bottai. Farinacci je najprej govoril o »nemčem, kar naj bi odstranilo Mussolinija«. Odtlej je večina članov Velikega sveta bila prepričana, da je treba Mussolinija nekako odpraviti.

V tem ozračju je prišel večer 24. julija, določen za sestanek Velikega fašističnega sveta. Bilo je ironično: zaveznike, ki so se bojevali, da bi premagali Mussolinija, naj bi prehitela peščica fašistov, ki naj bi »demokratsko« (se pravi z volitvami) odstranili svojega voditelja, ki so ga poslušali več kot dve desetletji. Mussolini se je pet dni pred sestankom v Feltru srečal s Hitlerjem, da bi razpravljala o vojnih problemih. Vrnil se je »ponižan, jezen, negotov, morda vnaprej vesel, da je naposled nekdo pripravljen ukrepati namesto njega«. Drži, da je imel v rokah Grandijev predlog. Grandi je v njem »pozival načelnika vlade, naj prosí njegovo kraljevsko veličanstvo... naj osebno prevzame poveljstvo nad vsimi oboroženimi silami za čas, ki

se njemu zdi potreben...« Verjetno so mnogi mislili, da je bil Mussolini pred sestankom Velikega sveta pripravljen odstopiti kot vrhovni poveljnik oboroženih sil in s tem žrtvovati največ, kar bi od njega zahtevali. Toda brž ko se je sestanek začel, je Mussolini uvidel, da je »izgubil vso oblast tako na vojaškem kot na civilnem terenu«, kot pravijo isti viri.

Sestanek se je začel ob petih popoldne. Med najpomembnejšimi fašisti se samo načelnik »milizije« generalmajor Galbiati ni udeležil zarote. Na sestanku je prišel zadnji in bil je zelo presenečen, ko je videl, da Palazzo Venezia ni zastražena kot običajno. Sam Mussolini je ukazal, da straža mušketirjev ni potrebna.

Najprej je govoril Mussolini. Pojasnil je civilni in vojaški položaj in se zadržal ob sabotaži, ki »slabi naše oborožene sile«. Sledil mu je De Bono, ki je na kratko spregovoril o »obrambi vojaške časti«. Na kratko je opravil tudi De Vecchi. Galbiati je pozneje povedal, da je De Vecchi klatil takšne neumnosti, da se je napetost med navzočimi kar zmanjšala. Farinacci je potem zahteval, naj pokličejo generala Ambrosia, ki naj bi pojasnil, kako je z izkrcanjem na Siciliji. Njegovo zahtevo so zavrnili.

Potem je vstal Grandi. Najprej je brez komentarja prebral svoj predlog, potem pa je »prešel v napad na Mussolinija. Bil je oster, neumljen in včasih domiseln. Obtožil ga je, da je uvedel popolno diktaturo in da so vsi njegovi vladni akti protustavni«. (Tako pripoveduje Galbiati). Potem se je zvrstilo še nekaj govornikov, naposled pa je Farinacci predlagal nekaj, kar se ni dosti razlikovalo od Grandijevega predloga. Tudi njegov predlog je terjal od Mussolinija, naj prosí kralja, da prevzame vrhovno poveljstvo nad vojsko. »Namen obeh je bil isti, toda prizadevala sta si, da bi drug drugega prekosila, samo da bi zgodovina imela enega za moža, ki je odstranil duceja.«

Ob enajstih zvečer je Galbiati dejal, da je »v enem večeru videl preveč izdajstva in neljalnosti«. Misli je, da se lahko spremeni položaj, 80 kilometrov od Rima je imel v pripravljenosti tri enote »milizije«. Če bi dosegel, da bi sestanek preloži, bi lahko zbral ljudi,

PRIPADNICI ORGANIZACIJE »MLADE ITALIJANKE« (»GIOVANI ITALIANE«) NA STRELSKIH VAJAH

aretiral Grandija in njegove, mobiliziral vse črnosrajčnike. Dejansko je preložitve sestanka zahteval Scorza. Toda Grandi je imel isto v mislih, zato je glasoval proti in večina mu je sledila. Seja se je nadaljevala do polnoči. Tedaj so se odločili za desetminutni odmor, da bi si

sprostili živce in da bi lahko kadili. (Odkar je Mussolini opustil kajenje, je bilo prepovedano kaditi v njegovi navzočnosti.)

Potem so nadaljevali deset minut po polnoči. Govorili so Farinacci, Grandi in Ciano. Farinacci je bil še ostrejši. Mussoliniju je med drugim rekel: »Zmerom, kadar si izbral med več ljudmi, si izbral najslabšega.« Grandi je imel na jeziku manj očitkov, mogoče pa tudi zato, ker se je hotel razlikovati

od Farinaccija in biti »omikan diplomat«. Rekel je Mussoliniju: »Kakorkoli se bomo odločili, ti boš še zmerom naš poglavar, naš duce!« Na to so Bottai, Rossini in Federzoni deklamirali kot v zboru: »Da, da! Bržkone so se zaročniki zašibili. Nekdo je celo na glas rekel, da ne bo glasoval za Grandijev predlog. Galbiati je dejal: »Grandijev predlog ne bo rešil nobenega od problemov, ki so pred nami.«

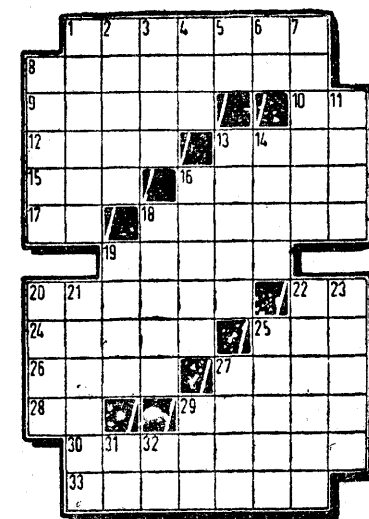
Potem so govorili in govorili, ob pol treh zjutraj pa so glasovali. Za Grandijev predlog jih je bilo osemnajst, proti pa sedem.

Mussolini je tiho in neigibno sedel, ko so šli glasove. Ne dvomno je zanj prišel konec. Prvič v zgodovini se je zgodilo, da so diktatorja odstranili s formalno demokratičnimi volitvami, toda organ (Veliki fašistični svet), ki je volil, je bil v bistvu nedemokratski, saj je postavil nagrobnik svobodnemu italijanskemu parlamentu. Toda če že ne Veliki svet, so pa ljudje, ki so ga sestavljali, bili v večini isti, ki so pred leti izbrali Mussolinija za svojega voditelja in ga postavili na oblast.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Križanka

VODORAVNO: 1. kraj na Kočevskem, kjer je bila ustanovljena Cankarjeva brigada, ki proslavlja letos 20-letnico, 8. člen, odstavek, oddelek, 9. eden od popov iz romana Stevana Srečca, 10. španski splošnik 12. kajenje, 13. ime borke NOB, narodnega heroja Babovca, 15. osebnostni zaimsek, 16. partizansko ime enega od komisarjev Cankarjeve brigade (Ivan Bernot), 17. kratki predsednika SZDL Slovenije, 18. zbirna greda pri

avtomobilu, 19. ime tenorista svetovnega slovesa Lanze, 20. nadežna rastlina, 22. kratka za sdilciet, namreč, 24. kdor se rad smeje, 25. bolečina, 26. indijski denar 27. partizansko ime komandanta Cankarjeve brigade, 28. duša, 29. japonska igra, 29. pritok reke Gore v severni Indiji, 30. priimek komisarja Cankarjeve brigade, narodnega heroja (Jože), 33. sodobni znanstvenik.

NAVPIČNO: 1. mesteca v južni Albaniji, blizu grške meje, 2. operni spev, 3. vodni hlapi, 4. ime pesnika Grudna, 5. kratka za »narodno republiko«, 6. ljudska pritrilnica, 7. partizansko ime pred dnevi umrlega narodnega heroja Ivana Kovačiča, 8. zelo staro rusko mesto, južno od Leningrada, 11. mesteca v Franciji severovzhodno od Pariza, 13. ime enega komandantov Cankarjeve brigade, narodnega heroja Kovačiča, 14. ime borca NOB, danes javnega delavca, državnika in narodnega heroja (Humo), 15. sončni pramen, 16. oseba iz Jurčičevega romana »Deseti brat«, 19. reka na Kočevskem, 20. del vhoda, 21. delomrznež, 22. vojak 23. majhen otok na jugu Irse, 25. škotski pesnik, Ilirik (Robert 1759—1796) 27. dajati, 29. kratka za »slovenska šolska matca«, 31. visoka gora v Švici, 32. grška črka.

REŠITEV PREJSNJE KRIZANKE
VODORAVNO: 1. Sokrates, 9. Izba, 13. Ukrajina, 14. Aron, 15. Hribar, 16. motil, 18. Zan, 19. terenka, 20. Ane, 22. Fuc, 23. jok, 24. Novljan, 27. aba, 29. absens, 30. planor, 33. Peko, 34. izoklina, 36. Alin, 37. Vipotnik.

Ko sem se odločal, kakšen naj bo moj delež za pomoč arabskim beguncem, žrtvam izraelske agresije, sem se zelo presenečen zamislil in spomnil tisočev židovskih obrazov in trupel, ki jih danes ni več. Ostal je le velik nasip pepela iz krematorija.

Pred 25 leti smo nekaj let preživljali z židi enako usodo. Razlika je bila v tem, da so nas zdesetkali, Zide pa so enostavno s posebno naslado pobili na različne načine. Preživeli židovi je zelo malo. Kdor je ostal živ, je pripisati samo slučajju, ker je Nemcem zmanjkalo časa, da bi do zadnjega vse poglani skozi krematorij. Bilo je to v koncentracijskem ta-

Dejansko je bilo nekoliko drugače. Verjetno režiser ni mogel drugače snemati ali izpeljati prizora. To je bil Žid, najboljši pevec dunajske opere. Esesovec je bil nagnan na prvo etažo kamnoloma, da zapoje pesem. Zapel je z gromkim glasom pesem o materi. Med petjem je gruča esesovcev stala eno etažo višje nad njim, kjer so metali zviška nanj konicaste lopate. Pesmi ni uspel do kraja pokloniti svoji materi. S številnimi ranami in razklano glavo se je zgrudil in padel z etaže.

Po 15—20 židov je bilo stalno zaposlenih v krematoriju, pri vešalih, strelšču, hladilnici s kapa-

Misli od Mauthausna

borišču Mauthausen, kjer leži v nasipu zgrajenem iz zloglenih, zdrobljenih kosti 122.767 mučnikov, rodoljubov raznih narodnosti. V razdobju štirih let nas je od 14.830 Jugoslovancev preživelo samo 1040. Od približno 50.000 židov, jih je samo peščica preživelo. Med to peščico židov je ostal pri življenju tudi dr. Simon Wiesenthal, ki sedaj živi na Dunaju, kjer opravlja dolžnosti direktorja židovskega centra. S pomočjo agentov mu je uspelo ujeti Eichmanna in Stangla znana židovska krvnika.

Zidje so bili sploščena nastanjeni v baraki št. 15, kasneje v baraki 5. Privedeni so bili iz skoraj vseh evropskih držav. V letu 1941 do 1942 je neumljeno gospodaril nad njimi starešina bloka Otto Lutz, katerega smo imenovali Sultan. V eni zimi jih je lastnoročno pobil 60. Hrane so dobivali še manj kot mi. Ze naša hrana je bila vračunana tako, da je vsak poprečen umrl od gladi v treh mesecih. Židje so bili zaposleni večinoma v kamnolomu. Mučili so jih strahotno pri delu. Nekoč je esesovec ob robu kamnoloma postrojil 30 židov; ker je bil navdušen boksar, jih je z boksarsko rokavico zbjal preko kamnoloma v prepad. Ni dolgo tega, ko smo na televiziji gledali češki dokumentarni film o taborišču Mauthausen. Videli smo prizor, ko esesovec nažene žida na skalo, ki je bila minirana, pri tem pa je moral peti. Med petjem je esesovec aktiviral mino, ki je žida raztrgala.

citeto do 150 trupel in plinski celici s kapaciteto 120 usmrtecev naenkrat. Židje, ki so morali opravljati vsa ta dela, niso smeli iz prostorov množičnega morišča. Spati so morali kar pri krematoriju. Delali so v treh izmenah. Vsakih 14 dni ali tri tedne so jih pobili in vključili v to delo nove.

Tudi med židi so bili razni sloji od kapitalista, učenjaka, do obrtnika in delavca. Poleg pobijanja so umirali množično. Trpljenje so prenašali tiho in vdano. Cesto so se zatekli k samomoru na električno žico. Velikokrat je pripeljal na postajo Mauthausen vlak z zaprtimi vagoni samih židovskih mrličev. Nakladati smo jih morali na kamione, ki so jih odpeljali v 5 km oddaljeno taborišče in v krematorij. Odrasle mrličke smo metali kot bukova polena, mrtve otročke od nekaj mesecev starosti pa tja do 10 let smo mogli metati kljub priganjanju. Otroke smo nosili iz vagonov v kamion lepo tiho in previdno, kot da bi spali, pri tem pa smo se obnašali, kot da bi se bali, da se malčki ne zbujajo. Takrat smo zelo trpeli in težko je to pozabiti.

V letu 1944, ko so Nemci zadušili varšavski upor na Poljskem, so vse upornike pripeljali v Mauthausen. Istočasno so napravili tudi zadnjo čistko židov na Madžarskem. Ker ni bilo prostora, so postavili ogromne cirkuške šotore, kamor so strpali okoli 7000 židov in nekaj Poljakov. Kar se je s temi ljudmi dogajalo, se ne da opisati. Pred bodočo žico so

bile vsako jutro skladovnice mrličev, moških in žensk.

Neke noči smo zaslišali brnenje letal, nato pa močne detonacije letalskih bomb. Ura je bila dve po polnoči. Zjutraj, ko so nas gnali iz barak, smo videli to, kar še nismo nikdar. S tovarišem Gregorjem iz Podkorena sva z gnojnimi vilami kidala človeško meso na navadno lestev in ga nosila na odreden kup za krematorij. Koliko židov in Poljakov je pri tem izgubilo življenje, si nismo mogli predstavljati. Nemci so zagnali propagando, da so bombardirali Amerikanci, no in tudi ostali, ki so videli bombardiranje, so kmalu odšli v krematorij.

Tako je bilo s tem ljudstvom. Trpeli smo z njimi in jih pomilovali.

Zaradi tega smo vsi, ki smo preživljali z židi približno enako usodo, do temeljev presunjeni in

do Izraela

presenečeni nad tem, kar se dogaja v Izraelu. Ali je mogoče, da neka nacija, v dobi ene generacije tako spremeni svoja načela? Ali je mogoče, da so Izraelci pozabili na trpljenje, ki so ga prestali pod nacističnim nasiljem?

Kaj so danes Izraelci? Ne glede na to, če so pričeli z vojno na lastno pobudo, ali na pobudo neke druge velesile, so postali navadni agresorji, za las podobni nemškim hordam v vroči svetovni vojni. Nimajo najmanjše pravice prisvajati si tuja zemljišča, ki so last Arabcev. Nadpovprečna inteligenca židov in njihova kultura ne dovoljmeta pobijanja starčkov, otrok, plenjenja imovine, izganjanj Arabcev iz domov.

Leta 1943 je židovska deklica Ana Frank iz Amsterdamu napisala svoj dnevnik o trpljenju, ki so ga bili deležni narodi celega sveta, danes prav gotovo več arabskih deklic piše svoj dnevnik o trpljenju arabskega ljudstva v vročem pesku. Dr. Simon Wiesenthal na Dunaju pa bo moral preusmeriti svoje delo na iskanje krivcev, ki so povzročili prelivanje krvi nad arabskim ljudstvom v svojih vrstah in v Izraelu.

N. Bernard

Radostna OSVEŽUJE IN ZDRAVI